

KOMPARATIVNA ANALIZA RURALNOG TURIZMA REPUBLIKE HRVATSKE I BOSNE I HERCEGOVINE

Ivanušević, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac
University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:241626>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-22**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied
Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij Ugostiteljstvo

Iva Ivanušević

**KOMPARATIVNA ANALIZA RURALNOG
TURIZMA REPUBLIKE HRVATSKE I
BOSNE I HERCEGOVINE**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2018.godina

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij Ugostiteljstvo

Iva Ivanušević

**KOMPARATIVNA ANALIZA RURALNOG
TURIZMA REPUBLIKE HRVATSKE I
BOSNE I HERCEGOVINE**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Osnove specifičnih oblika turizma

Mentor: dr. sc. Mateja Petračić, viši predavač

Matični broj studenta: 061 861 5013

Karlovac, 2018.godina

ZAHVALA

Svoje studiranje opisala bih kao jednu veliku pustolovinu u kojoj je bilo i padova i uspona. Trenutaka kada za mene ništa drugo nije postojalo osim fakultetskih obveza, u takvim trenucima ništa drugo nije bilo bitno. Znalo je biti prenaporno, puno neprospavanih noći, ali na kraju sve se isplatilo. Danas, dok pišem ovu zahvalu osjećam se sretno i zadovoljno što sam imala mogućnost biti dio Veleučilišta u Karlovcu. Sve to ne bi bilo moguće da uz mene cijelo vrijeme nije bila moja obitelj. Upravo iz tog razloga ovaj rad posvećujem svojoj obitelji koja je u svakom trenutku bila uz mene, zahvaljujem im se na strpljenju i bezuvjetnoj podršci.

Zahvaljujem se svim profesorima i asistentima Veleučilišta u Karlovcu, Poslovnog odjela Ugostiteljstvo, na ustrajnosti, razumijevanju, korektnosti i pruženom znanju. Iznimni su predavači koji svoja stečena znanja i vještine žele prenijeti na nove generacije. Na svako predavanje i vježbe dolazila sam s voljom i radi toga velika im hvala. Svaki profesor poseban je na svoj način i ne želim nikoga posebno ovim putem isticati, već još jednom zahvaliti se na svemu.

Posebno se zahvaljujem svojoj mentorici dr. sc. Mateji Petračić na ukazanom razumijevanju, usmjeravanju i potpori tijekom pisanja završnog rada. Mentorici koja je uvijek dostupna za svog studenta, susretljiva i ažurna i koja svojim savjetima motivira studente za dalje.

Hvala Vam!

SAŽETAK

Rad se bavi komparativnom analizom ruralnog turizma Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Rad je podijeljen na dva dijela, točnije na teorijski i praktični dio. Kroz teorijski dio rada definira se ruralni prostor i ruralni turizam, te se navode pojavni oblici turizma. Analiziraju se pretpostavke i učinci koji su potrebni za razvoj ruralnog turizma. Kroz praktični dio analizira se aktualno stanje na ruralnim prostorima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Osim toga navode se i vrste objekata u kojima se nudi smještaj turistima ruralnih prostora, te se kroz navedene Zakone navodi način određivanja kategorizacije objekata. Kroz rad se analiziraju Zakoni i Pravilnici kojima se regulira razvoj ruralnog turizma na ruralnom prostoru. Za svaku državu izrađena je i SWOT analiza kroz koju su prikazane snage, slabosti, prilike i prijetnje ruralnog razvoja.

Ključne riječi: komparativna analiza, ruralni turizam, ruralni razvoj, Republika Hrvatska, Bosna i Hercegovina

SUMMARY

This work deals with the comparative analysis of rural tourism of the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina. The work is divided into two sections, to theoretical and practical part. Through the theoretical part, the rural area and rural tourism are defined and their appearance forms. There are analyzed impacts necessary for development of rural tourism through the practical part are analyzed the current state of the rural areas of the Republic Croatia and Bosnia and Herzegovina. In this work also mentions the types of facilities that offer accommodation to tourists of rural areas, and through the mentioned laws it is stated the way of categoring the categories of objects. Through the work are analyzed the laws and rules that governing rural development. For each country is also expressed the whole analysis through the strengths, weaknesses, opportunities and threats of rural development.

Keywords: comparative analysis, rural tourism, rural development, Republic of Croatia, Bosnia and Herzegovina

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. TEORIJSKA OSNOVA RURALNOG TURIZMA	2
2.1. Određenje pojma ruralnog područja	2
2.2. Određenje pojma ruralnog turizma.....	5
2.3. Oblici ruralnog turizma	9
2.4. Pretpostavke i učinci razvoja ruralnog turizma	13
3. RURALNI TURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE - obilježja i trendovi.....	17
3.1. Obilježja ruralnog prostora Republike Hrvatske	17
3.2. Aktualno stanje ruralnog turizma na prostoru Republike Hrvatske	22
3.2.1. Činitelji ponude ruralnog turizma	24
3.2.2. Činitelji potražnje ruralnog turizma	28
3.3. Vrste i kategorizacija objekata na ruralnom prostoru Republike Hrvatske.....	29
3.3.1. Turističko seosko obiteljsko gospodarstvo	30
3.3.2. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo	35
3.3.3. Ostali objekti za pružanje ugostiteljskih usluga	36
3.4. Institucionalni okvir razvoja ruralnog turizma Republike Hrvatske	37
3.4.1. Institucije odgovorne za razvoj seoskog turizma	37
3.4.2. Zakonodavni okvir za razvoj seoskog turizma Republike Hrvatske.....	39
3.4.3. Programi poticaja i potpora za ruralni razvoj Republike Hrvatske	41
3.5. SWOT analiza ruralnog turizma Republike Hrvatske	42

4. RURALNI TURIZAM BOSNE I HERCEGOVINE – obilježja i trendovi.....	44
4.1. Obilježja ruralnog prostora Bosne i Hercegovine	44
4.2. Razvoj ruralnog turizma Bosne i Hercegovine.....	49
4.3. Institucionalni okvir za razvoj ruralnog turizma na prostoru Bosne i Hercegovine..	56
4.4. SWOT analiza ruralnog turizma Bosne i Hercegovine	59
5. RURALNI RAZVOJ - preporuke za budućnost	60
6. ZAKLJUČAK	63
POPIS LITERATURE	65
POPIS TABLICA.....	67
POPIS ILUSTRACIJA.....	67
POPIS GRAFIKONA	67

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet rada je komparativna analiza ruralnog turizma Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Cilj rada je pojmovno odrediti ruralno područje i ruralni turizam, te odrediti pojavne oblike navedene vrste turizma. Analizirati trenutno stanje ruralnog turizma na područjima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Iznijeti Zakone i Pravilnike kojima se regulira ruralni razvoj, te navesti Institucije koje su zadužene za njihovu provedbu. Cilj je i analizirati ponudu ruralnog turizma, te skrenuti pozornost na važnost i ulogu ruralnog razvoja u turizmu.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prikupljanje podataka za pisanje završnog rada započelo je istraživanjem na osnovi relevantne literature u pisanom obliku kao i u elektroničkom obliku, odnosno metodom desk istraživanja. Podaci su obrađeni i prilagođeni završnom radu metodom analize i sinteze, metodom kompilacije te deskripcije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Završni rad strukturiran je u šest glavnih poglavlja. Prvo poglavlje odnosi se na uvod, gdje su određeni predmet i cilj rada, izvori podataka te metode prikupljanja podataka kao i struktura rada. Nakon uvodnog dijela rada, slijedi pojmovno određenje ruralnog prostora i njegovih karakteristika te ruralnog turizma i navođenje pojava oblika. Treće i četvrto poglavlje odnosi se na praktični dio koji se odnosi na ruralni turizam Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Kroz ta poglavlja osvrće se na aktualno stanje i ponudu ruralnih područja. Također kroz statističke pokazatelje se prikazuje koliko su ruralna područja dobro valorizirana i prepoznatljiva među turistima. Navode se mjere koje je potrebno sprovesti u djelo kako bi se omogućio razvoj prostora. U petom poglavlju iznose se preporuke koje bi trebalo sprovesti u djelo kako bi se ruralni razvoj prostora doveo na višu razinu. Zadnji dio rada odnosi se na zaključak u kojem je sažeto objektivno mišljenje autora o predmetu rada. Na kraju rada nalazi se popis literature, popis tablica, popis grafikona i popis ilustracija.

2. TEORIJSKA OSNOVA RURALNOG TURIZMA

Ovo poglavlje sastoji se od nekoliko podtočaka, kroz koje se definira ruralno područje i ruralni turizam. Također navode se pojavni oblici ruralnog turizma, te se za svaki oblik navode značajne karakteristike. Na kraju ovog poglavlja iznesene su pretpostavke i učinci koje donosi ruralni turizam.

2.1. Određenje pojma ruralnog područja

Razvoj turizma na ruralnom području povezuje se s događanjima kada je selo kraljevskim porodicama i visokoj buržoaziji postao novim objektom interesa. Ruralnu sredinu koristili su kako bi mogli uživati na seoskom prostoru te u organiziranim aktivnostima. Kako su dosta svojeg vremena provodili upravo na takvim prostorima, počeli su graditi vile i ljetnikovce što je seoske sredine dovelo do više razine vrednovanja.

U Engleskoj se ruralni turizam javlja u drugoj polovici 18. stoljeća, kao oblik društvene dokolice. Nadalje u Njemačkoj se ruralni turizam počeo razvijati 1873. godine kada je došlo do uvođenja plaćenog odmora za državne službenike. Turizam je postao sastavni dio njihovog života, te su svoje vrijeme provodili u malim hotelima ili sobama sa jeftinim smještajem. U 19. stoljeću glavno odredište turističkih putovanja je Švicarska. Ruralni turizam u Švicarskoj bio je u porastu, a temeljio se na alpskom penjanju, pješačenju i zdravstvenim tretmanima. U to vrijeme otkrivanjem morskih obala, termalnih izvora turizam se usmjerava prema novim mjestima koja postaju moderna ljetovališta u brdskim predjelima i zimovalištima uz more.¹ Ovime se može zaključiti kako se uživanje u seoskim sredinama smanjuje, ali turizam ne napušta te sredine u potpunosti, već se počinje razvijati na drugim područjima.

Od tada pa do danas odnos prema ruralnim prostorima se promijenio. Sve više gradskog stanovništva se okreće ruralnim prostorima, te strah od prirode nestaje, a opasnost i rizik sve više privlači čovjeka, te ih on lako savladava. Stanovnici industrijskih gradova ostvaruju sve veća primanja te imaju sve više slobodnog vremena i samim time imaju veću priliku za odlazak na putovanje. Ta su putovanja bila vezana uz more, zimovališta te uz ruralne prostore. Boravak u tim prostorima više nije jednodnevan, nego on postaje duži. Samim time turizam na ruralnim područjima se razvija što dovodi do dodatnog izvora prihoda, zapošljavanja ali i pokretanja sela.

¹ Ružić, P. : Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2009., Pula, str. 13

Područja na kojima se razvija turizam moraju posjedovati mogućnost pružanja određenih aktivnosti svojim turistima. Prema popisu Vijeća Europe, te aktivnosti su: ture, aktivnosti na vodi, aktivnosti u zraku, sportske aktivnosti, aktivnosti za otkrivanje zanimljivosti i radnih procesa, kulturne aktivnosti te aktivnosti zdravstvenog karaktera.

Samu definiciju ruralnog prostora teško je odrediti, iz razloga što svaka zemlja ima svoj način definiranja. Da bi se ruralni prostor mogao definirati, koriste se određena obilježja, kao što su mali broj zaposlenika, društvena struktura, običaji i seoski identitet te korištenje zemlje i šuma za opstanak ljudi. Na temelju istaknutih obilježja ruralno područje ili sredina mogla bi se definirati kao sredina s malom koncentracijom stanovnika, kojemu je osnovno zanimanje poljoprivreda, a koje karakteriziraju posebni običaji i identitet.² To je dakako samo jedan od načina na koji se definira ruralni prostor. Te upravo iz ove definicije može se zaključiti kako se površinama ruralnog prostora smatraju područja koja se nalaze izvan gradova i gradskih naselja. Gospodarski razvoj prostora temelji se na poljoprivredi.

Sljedeća definicija koja je u upotrebi je dana od Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) koja ruralni prostor definira na sljedeći način „ruralno područje se određuje prostorom koje obuhvaća zemlju, ljude i druge resurse u otvorenim prirodnim područjima i ruralnim naseljima.“³ Osim toga, Organizacija je postavila i definiciju koja je bazirana na lokalnoj i regionalnoj razini. Gdje je na lokalnoj razini, to područje na kojem se preferira gustoća naseljenosti od 150 osoba na kilometar kvadratni.

A na regionalnoj razini geografske jedinice se grupiraju u tri tipa:

- dominantno ruralne regije (više od 50% stanovništva živi u lokalnim ruralnim područjima),
- u značajnoj mjeri ruralne regije (15 – 50% stanovništva živi u lokalnim ruralnim područjima),
- dominantno urbanizirane regije (manje od 15% stanovništva živi u lokalnim ruralnim područjima).⁴

² Ružić, P.: Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Pula, 2009., str. 12

³ Geić, S.: Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011., str. 370

⁴ Demonja, D., Ružić, P.: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, 2010., str. 13

Prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske ruralnim prostorom smatra se cjelokupni prostor izvan gradova, te prilikom određivanja granica ruralnog prostora, potrebno je iz ukupnog prostora izdvojiti građevinska područja gradova i naselja gradskog karaktera.⁵ Danas su udaljena i netaknuta područja postala pristupačna i lako dokučiva. Danas se veliki broj turista želi baviti sportskim aktivnostima koje su vezane uz veliku dozu adrenalina, i upravo im to omogućuje dobro razvijeni ruralni prostori.

⁵ Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997) Zagreb, str. 43 URL: http://www.mgipu.hr/doc/StrategijaRH/Strategija_I_II_dio.pdf (03.siječanj 2018.)

2.2. Određenje pojma ruralnog turizma

Ruralni turizam je jedan od raširenijih selektivnih oblika turizma, koji ovisi o ljepoti krajolika, naslijeđu i kulturi, ruralnim aktivnostima te načinu življenja na tom području. Vijeće Europe je 1986. godine definiralo ruralni turizam kao „turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom području gdje vlada harmonična sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana te upoznavanje pa i participacija u seljačkim poslovima“.⁶ Sve ove navedene karakteristike u definiciji Vijeća Europe upravo su i obilježja ruralnog turizma, koja su prikazana u Tablici 1.

Tablica 1 Aktivnosti koje se provode na ruralnom području

<p>TURE</p> <ul style="list-style-type: none"> • pješaćenje, • jahanje, • ture u kamp kućicama, • motorizirane ture, • vožnja biciklom, • trčanje 	<p>AKTIVNOSTI OTKRIVANJA ZANIMLJIVOSTI, RADNIH PROCESA</p> <ul style="list-style-type: none"> • lokalna proizvodnja, • poljoprivreda 	<p>AKTIVNOSTI ZDRAVSTVENOG KARAKTERA</p> <ul style="list-style-type: none"> • fitness, • zdravstvene pogodnosti
<p>ŠPORTSKE AKTIVNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> • tenis, • ostale športske aktivnosti u zavisnosti od područja 	<p>AKTIVNOSTI U ZRAKU</p> <ul style="list-style-type: none"> • jedrilica, • baloni na topli zrak 	<p>KULTURNE AKTIVNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> • arheologija, • područja pod restauracijom, • tečajevi ručnog rada, • umjetničke radionice, • folklorne grupe

Izvor: Ruralni turizam, Slunj 9.5.2014., Slunj, dostupno na: http://www.slunj.hr/dokumenti/Dan%20EU-Slunj_ruralni%20turizam_9_5_2014.pdf (08.01.2018.)

Često se sami pojam ruralnog turizma poistovjećuje s pojmom agroturizma. Važno je napomenuti da agroturizam predstavlja užu pojam od ruralnog turizma, a širi od turizma na seoskim obiteljskim gospodarstvima. Radi lakšeg shvaćanja međudnosa ruralnog, seoskog turizma i turizma na seoskim obiteljskim gospodarstvima, u nastavku je slikovito prikazano što pojedini vidovi turizma obuhvaćaju.

⁶ Geić, S. : Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011., str.368

Slika 1 Pojavni oblici ruralnog turizma

Izvor: Apartmanija, <http://www.apartmanija.hr> (08.01.2018.)

Ruralni turizam prvenstveno uključuje seoski turizam kao njegov pojavni oblik, te ostale kao što su vinski, kulturni, lovni, ribolovni, vjerski, manifestacijski i drugi oblici. Seoski turizam obuhvaća agroturizam, kušaonice, izletišta, ruralne kuće za odmor, ruralni obiteljski hotel, ruralni kamp, etnosela, etno - zbirke, seoske manifestacije i folklor. Dok je agroturizam vezan uz ambijent sela i njegovu užu okolicu, te uz aktivnosti koje naravno obuhvaćaju poljoprivredu.

Turistička seoska obiteljska gospodarstva su manja gospodarska cjelina, koja je smještena u atraktivnom kraju, koja se bavi proizvodnjom autohtonih proizvoda te u samom radu gospodarstva sudjeluje obitelj. A ugostiteljsko – turističke djelatnosti predstavljaju samo dopunsku djelatnost, te upravo zbog toga gospodarstvo mora biti upisano u Upisnik poljoprivrednika sukladno Zakonu o poljoprivredi.

Europska federacija ruralnog turizma „EUROGITES“ na Generalnoj skupštini 29.rujna 2005. godine u Ukrajini je donijela određene kriterije za definiranje okvira ruralnog turizma (Tablica 2).

Tablica 2 Kriteriji za definiranje okvira ruralnog turizma

KRITERIJI	TUMAČENJE
Smještaj domaćinstva u prirodnom okruženju, selu ili malom gradu	Manje od 5000 stanovnika u selu/gradu ili u vrlo tipičnim/tradicionalnim naseljima
Ruralno okruženje s izraženim obilježjima tradicionalnog poljodjelstva ili s izuzetnim prirodnim vrijednostima	Izuzetne prirodne vrijednosti su park prirode ili slično. „Tradicionalno poljodjelstvo“ isključuje prevladavajuću industrijsku poljoprivredu
Turizam nije glavna ili prevladavajuća aktivnost ili izvor prihoda u bližoj okolici	Odnos broja turističkih kreveta i stanovnika u ruralnim područjima ne smije prijeći 1 : 1
Dobra zaštita životne sredine, miran i tih položaj, bez buke ili zagađenja	Prihvatljivi su mirisi i buka karakteristični za tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju
Mali kapacitet smještajne jedinice	Gornja granica kapaciteta je 40 kreveta ako nije zakonski određen ili propisan
Poštivanje propisanih kriterija u ocjenjivanju	Poštivanje prilagođenih standarda Federacije u ocjeni kvalitete
Društvena i socijalna održivost u kontekstu multi – funkcionalnih aktivnosti na ruralnom području	Primjena kriterija iz „Agende 21“ za turizam kada budu osmišljeni
Povezanost s lokalnom zajednicom i tradicionalnom kulturom	Minimum je integracija aktivnosti u okvire zajednice iz okruženja, gosti imaju mogućnost ostvariti kontakt s lokalnom realnošću ako to žele
Lokalni proizvodi i gastronomija	Dostupni u okruženju
Kultura (folklor, zanatski proizvodi, običaji.)	Dostupni u okruženju
Isključujući kriteriji su: <ul style="list-style-type: none"> • gradski i industrijski lokaliteti i njihova okolica, • područja masovnog turizma, i • buka, opasnost, vidljiva ili druga zagađenja. 	Tipični ruralni utjecaji prihvatljivi

Izvor: Demonja, D., Ružić, P.: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, 2010., str.22-23

Čimbenici koji utječu na privlačnost ruralnog turizma, svrstavaju se u tri grupe:

- blizina prirode i prirodnost,
- očuvana tradicija,
- seoska gostoljubivost i obiteljska atmosfera.

Prva grupa čimbenika predstavlja selo, odnosno njegove stanovnike koji posreduju između stanovnika grada i ruralnog područja. Kod druge grupe treba naznačiti da se ona odnosi na sve ono što je sačuvano od strane sela u formi materijalne i duhovne kulture. I zadnja grupa koja je, može se reći i najvažnija, predstavlja odnos domicilnog stanovništva prema turistima.

Ruralni turizam donosi brojne prednosti. A neke od tih prednosti su očuvanje naseljenosti ruralnog područja, stvaranje većih površina seoskog gospodarstva, osposobljavanje seoskog stanovništva za samostalan rad, poticanje proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda, oživljavanje starih zanata, očuvanje izvornih običaja, proširenje turističke ponude i ublažavanje sezonskog karaktera. Pomoću svih ovih prednosti dolazi do pokretanja niza gospodarskih i negospodarskih aktivnosti u ruralnoj sredini.

Aktivnosti koje dovode do toga su:

- uzgoj prirodne i zdrave hrane za kojom je potražnja u porastu, a posebno u visoko razvijenim zemljama,
- oživljavanje poljoprivredne proizvodnje na malim površinama uzimajući u obzir poznato tržište i potrošača,
- mogućnost aktivnog odnosa turista prema prirodi i poljoprivrednoj proizvodnji na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima uključenim u ruralne oblike turizma,
- ruralnim oblicima turizma valoriziraju se sve vrijednosti koje daju ruralne sredine, omogućavajući čovjeku povratak prirodnim vrijednostima,
- razvoj ruralnih oblika turizma uključuje cjelokupnu ruralnu sredinu s ukupnim ambijentom seoskog života: stanovanjem, arhitekturom, vegetacijom i životinjskim svijetom, tradicionalnom kulturom i ostalim.⁷

⁷ Demonja, D., Ružić, P. (2010).: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 23-24

Osim prednosti koje donosi ruralnoj sredini, ruralni turizam se susreće i s određenim problemima, kao što su pad broja stanovnika, prihodi gospodarstava opadaju, a samim time dolazi i do pada broja zaposlenih.

Naravno da bi se i dalje ruralni turizam razvijao u pozitivnom smjeru, te da bi svoj porast zadržao potrebno je ponudu svakodnevno nadograđivati. Prilikom proširenja ponude potrebno je primjenjivati i koncept održivog razvoja, kako se ne bi ugrozilo obnavljanje prirodnih resursa.

2.3. Oblici ruralnog turizma

Podjela turizma javlja se početkom 90 – ih godina prošlog stoljeća. Različiti oblici turizma javljaju se kako bi se mogle zadovoljiti potrebe nautičara, sportaša, lovaca, obitelji s djecom, vjernika i drugih. Upravo njima se i turistička ponuda, ali i proizvod prilagođavaju. Turizam je moguće podijeliti prema dužini boravka, prema lokaciji i s gledišta turističke ponude. Kada govorimo o podijeli prema dužini boravka, tada se dijeli na izletnički i boravišni. Prema lokaciji razlikuju se primorski i kontinentalni, s time da se kontinentalni još javlja u tri oblika a to su - ruralni, gradski i turizam turističkih centara. S gledišta turističke ponude turizam se dijeli na brojne oblike, kao što su: nautički turizam, ekoturizam, kulturni, sportsko – rekreacijski, lovni, zdravstveni i mnogi drugi oblici.

Ruralni turizam sadrži više pojava oblika, među kojima se posebno ističe seoski turizam, turizam na seoskim obiteljskim gospodarstvima, ali vrlo su važni i ostali oblici koji se realiziraju na ruralnom prostoru izvan obiteljskih gospodarstava. Kada se radi o agroturizmu, tada se podrazumijeva odmor na seoskom obiteljskom gospodarstvu. Obiteljska gospodarstva mogu biti registrirana kao obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, poljoprivredni obrt, poljoprivredno trgovačko društvo d.o.o. ili d.d. Turisti imaju mogućnost korištenja smještaja, prehrane, pića, rekreacije, zabave u objektima smještaja. Osnovna djelatnost svakog gospodarstva je poljoprivreda, a turizam čini samo dopunsku djelatnost. Kvaliteta ponude ovisi i o mnogim činiteljima koji se najviše tiču klimatske, okolišne i vizualne privlačnosti. Za što bolji razvoj ovog oblika turizma izuzetnu važnost ima prometna povezanost, komunalna opremljenost te sama ljepota krajolika.

Obiteljska gospodarstva u sklopu svoje ponude mogu ponuditi samo usluge smještaja, usluge prehrane ili usluge smještaja i prehrane. Kada se radi samo o ponudi usluge smještaja, ona se vrši u različitim objektima. Pod različitim objektima misli se na ruralne kuće tradicionalne arhitekture, obiteljski ruralni hoteli i ruralne sobe te apartmane. Kod usluge prehrane podrazumijeva se kušanje domaćih specijaliteta uz konzumaciju tradicionalnih alkoholnih i bezalkoholnih pića. Domaći specijaliteta i tradicionalna alkoholna i bezalkoholna pića poslužuju se u restoranima koji su uređeni i opremljeni u skladu s tradicijom ruralnog područja. A kod zadnje ponude, usluge smještaja i prehrane, radi se o kompletnom paketu, koji je najčešći i ekonomski najisplativiji.

Kako se kroz cijeli rad spominju različiti oblici turizma, u nastavku će se biti nabrojani i objašnjeni samo oni oblici koji su karakteristični za ruralni turizam odnosno ruralni prostor. A to su najčešće sportsko – rekreacijski, lovni, ribolovni, gastronomski, vinski, ekoturizam, i edukacijski turizam.

Sportsko – rekreacijski turizam vezan je uz boravak i odmor u prirodi, a temelji se na provođenju aktivnosti. Aktivnosti koje se provode su šetnje, vožnja biciklom, trčanje, jahanje, badminton te se još mogu provoditi i na posebno opremljenim terenima. Turizam i sport su povezani još od Olimpijskih igara, te se može reći da su sportske aktivnosti bile pokretač putovanja. Razvoj sportsko – rekreacijskog turizma moguć je uz izgradnju sportskih centara u okviru naselja i izletišta u prirodi.

Sljedeći oblik turizma koji je tipičan za ruralni turizam je lovni i ribolovni. Lovni turizam vezan je uz poljoprivredna zemljišta, a i uz vodene površine. Za ovu vrstu turizma od velike su važnosti geografski, hidrografski i klimatski uvjeti, ali i biljni pokrivač. Sudionici ovog oblika turizam su lovci, ali mogu biti i članovi obitelji. Također nude se i druge mogućnosti u sklopu lovnog turizma, a to su snimanje ptica, sudjelovanje u ekološkim radionicama, posjet parkovima prirode, ali i održavanje natjecanja lovačkih pasa. Za smještaj lovaca namijenjeni su lovački domovi koji nude poseban smještaj za pse. Ribolovni turizam se ostvaruje na ruralnom prostoru, na vodenim površinama. Za ribolovce je ribolov sport, hobi i rekreacija. Da bi se ribolovni turizam uopće mogao razvijati potrebno je voditi računa o razini kvalitete vode i zaštititi ju od onečišćenja.

Gastronomski i vinski turizam su međusobno povezani. Za gastronomski turizam važno je imati raznovrsnu ponudu hrane, te u okviru ponude trebaju se istaknuti posebnosti, koje treba na što bolji način prezentirati potrošačima. U okviru ovog oblika turizma mogu se i organizirati tematska putovanja.

Za razvijanje vinskog turizma potrebni su određeni uvjeti, a najvažniji uvjet je posjedovanje vinogorja. Kako bi se privuklo što više posjetitelja također se mogu organizirati razni programi.

Edukacijski turizam temelji se na programu upoznavanja polaznika s obilježjima ruralnog prostora i stjecanju iskustva za vrijeme boravka. Najčešći polaznici tih programa su grupe učenika koji posjećuju takva mjesta u sklopu organiziranih putovanja. Takvi izleti imaju nastavnu i pedagošku vrijednost, koja se ogleda u povezanosti s nastavnim predmetima. Za takva putovanja koristi se uglavnom autobus, a za smještaj objekti u ruralnom području.

Ekoturizmu je cilj zaštititi prirodu, te ima pozitivan utjecaj na razvoj okoliša i turizma. Može se razvijati na zaštićenim područjima, ali i na neotkrivenim područjima. Prilikom unapređivanja područja posebno se mora voditi briga o izgradnji smještajnih kapaciteta kako se ne bi narušila ravnoteža, također je izuzetno važno voditi brigu o načinu vodoopskrbe i zbrinjavanju otpada u prostoru. U konačnici to znači da se uređenje prostora treba provoditi prema načelima održivog razvoja. Ovaj oblik turizma, za razliku od drugih doprinosi očuvanju prirode i okoline. Osim toga, otvara i mogućnosti zapošljavanja, ostvarenje većih prihoda te nabavu dodatnih sredstava za financiranje i upravljanje zaštićenim prostorima.

Među svim ovim vrstama, posebno se ističe difuzni oblik smještaja, koji je razvijen u Italiji. Kod ovog oblika radi se o restauriranim apartmanima u svrhu iznajmljivanja. Prema talijanskim zakonima, da bi se u ruralnoj sredini mogla osnovati ovakva vrsta hotela, mjesto treba posjedovati ljekarnu, trgovinu prehrambenih namirnica, kiosk, banku i instituciju za kulturna događanja. Difuzni hoteli se nalaze u starogradske jezgri i koriste se stare kuće i apartmani. Hotel ima najmanje sedam soba i smještajne jedinice su raspršene po cijelom mjestu. Recepcija je smještena na dva mjesta, jedna se nalazi na ulazu u hotel, a druga na trgu. Odstupa od standardnog hotela i privatnog smještaja. Neke razlike između difuznog i standardnog hotela te privatnog smještaja prikazane su u Tablici 3.

Tablica 3 Razlike između difuznog i standardnog hotela, te privatnog smještaja⁸

DIFUZNI HOTEL	STANDARDNI HOTEL	PRIVATNI SMJEŠTAJ
nije prostorno ograden	prostorno ograničen	prostorno ograničen
smještajne jedinice na različitim lokacijama	smještajne jedinice u jednoj zgradi	smještajne jedinice najčešće unutar obiteljske kuće ili posjeda
vlasnička struktura nije ograničena jednim vlasnikom	jedan vlasnik ili društvo	obiteljsko vlasništvo
cjelogodišnje poslovanje	često sezonskog karaktera	sezonsko poslovanje
prijateljski odnos s domaćinom	profesionalna usluga	najčešće prijateljski odnos
briga o slobodnom vremenu gosta	gost je prepušten samome sebi	osiguravanje da gost dobije sve što mu je potrebno, bez dodatnog angažmana oko aktivnosti
naglasak na autentičnosti	komercijalni trendovi	detalji ovise o stilu i karakteru vlasnika
briga o detaljima	zadovoljeni standardi	detalji ovise o stilu i karakteru vlasnika
povezanost s lokalnim stanovništvom	kontakt s gostima unutar hotela	ograničen za obitelj
utjecaj na razvoj ruralne sredine	nema značajan utjecaj na razvoj sredine	nije usmjeren na razvoj sredine, već na osobni razvoj
„prodaje“ cijelo mjesto	prodaje svoj paket usluga	prodaje svoje usluge i proizvoda

Izvor: Demonja, D., Ružić, P.: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, 2010., str 28-29

Cilj takvog hotela je iskoristiti potencijale ruralne sredine, ali i povezati lokalno stanovništvo u aktivnosti koje su vezane uz turiste. Doprinosi razvoju cijelog mjesta i čini ga kvalitetnijim za formiranjem nove turističke ponude. Ovaj tip hotela ne zahtjeva izgradnju novih objekata, već je usmjeren na iskorištavanje postojećih objekata, i na taj način dolazi do valorizacije mjesta i ostvaruje se pozitivan ekonomski učinak. Koncept difuznih hotela potiče ravnomjerni gospodarski rast sredine.

⁸ Demonja, D., Ružić, P. (2010).: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 37-38

2.4. Pretpostavke i učinci razvoja ruralnog turizma

Pretpostavke razvoja ruralnog turizma koje su od izuzetnog značaja su: atraktivnost lokacije, uređenost objekata za prihvat turista, ponuda i zakonska osnova razvoja.

Atraktivnost lokacije utvrđuje se prema stupnju zadovoljstva posjetitelja koji su taj prostor već posjetili. Drugi elementi koji utječu na atraktivnost su čisti zrak, čista voda, dobra klima i očuvana okolina, te mogućnost kretanja u prirodi. Da bi neki prostor bio što atraktivniji mora posjedovati i određenu svjetovnu i sakralnu arhitekturu. Prostori koji su turistički valorizirani u sklopu svoje ponude trebali bi održavati i različite manifestacije, te bi se trebalo ulagati u organiziranje raznih tečajeva. Kroz tečajeve bi se turiste moglo učiti starim zanatima. Iako se radi o ruralnoj sredini, turisti ipak žele i određenu dozu komfora. Veliku ulogu kod atraktivnosti lokacije imaju i klimatski, hidrološki, reljefni i kulturni uvjeti, koji svakom mjestu omogućavaju stvaranje specifične ponude. Naravno turiste neće privući samo ljepota krajolika, na njegov dolazak veliki utjecaj ima i uređenost smještajnog objekta, u ovom slučaju radi se o seoskom obiteljskom gospodarstvu. Prilikom uređenja treba se paziti na detalje, jer oni posebno utječu na prvi dojam. I vanjski prostor treba prigodno urediti, te osigurati prostor za djecu. Prilikom uređenja treba paziti da sve bude u skladu s prirodom ali i tradicijom. Sve su ovo činitelji koji utječu na potencijalnog turista prilikom odabira ruralne destinacije.

Prilikom uređenja treba paziti na brojne detalje. Prvo treba osigurati dobar prilaz samom gospodarstvu, a zatim i osigurati dovoljno mjesta za parkiranje. Veliku brigu treba voditi o djeci, njima treba osigurati dovoljno prostora za igru. Igrališta bi trebala biti prostrana, i na vidljivom mjestu, tako da roditelji u svakom trenutku imaju pogled na svoju djecu. Da bi prostor bio što bolje iskorišten poželjno je na prostore koji su slobodni i uređeni postaviti klupe i stolove te omogućiti gostima uživanje u obroku na otvorenom. Vrlo su bitne i mjere opreza koje se moraju poduzeti kako ne bi došlo do opasnosti i nesreća. Na gospodarstvu je potrebno održavati red, osvjetliti gospodarstvo, držati nadzor nad djecom i izbjegavati držanje opasnih životinja. Mjere sigurnosti se trebaju svakodnevno provoditi kako ne bi došlo do pojave neugodnih situacija.

Turistička ponuda ne bi se trebala sastojati samo od smještaja, prehrane i kupnje poljoprivrednih proizvoda, već bi se gostima trebalo omogućiti uključivanje u osnovne poljoprivredne poslove. Gostima se treba pružiti što ugodniji boravak, te mora biti ispunjen brigom od strane domaćina.

Osim ovih navedenih pretpostavki za razvoj ruralnog turizma potrebno je osigurati organizacijske pretpostavke, infrastrukturne, edukacijske, financijske, porezne, promidžbene, dokumentacijske ali i mnoge druge. Kompleksan razvoj ovog oblika turizma moguć je uz pomoć brojnih organizacija, udruga i institucija. Svakom prostoru prilikom njegova razvoja treba osigurati adekvatnu dokumentaciju u obliku strategija i programa. A da bi se sve te strategije i programi realizirali potrebno je osigurati određene poticajne mjere. Očuvanje okoline je poseban uvjet za razvoj ruralnog turizma, te se zaštićena područja danas posebno cijene. Da bi se ruralni turizam mogao razvijati u pravom smjeru potrebno je ulagati u razvoj infrastrukture. Za rad su potrebni djelatnici koji posjeduju širok spektar znanja, kako bi mogli pridonijeti razvoju ne samo ruralnog turizma, već i cijelog ruralnog prostora na kojem obitavaju.

Ruralni turizam ostvaruje financijske, proizvodne i zaštitne učinke, od kojih su najznačajniji: povećanje poljoprivredne proizvodnje, razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti, očuvanje naselja i objekata od propadanja, očuvanje okoline od onečišćenja, zapošljavanje i zadržavanje mladih na selu, oživljavanje ruralnih prostora, povezivanje poljoprivrede s turizmom, razvoj gospodarstva ruralnog područja i mnogi drugi. Učinci od ruralnog turizma dijele se na:

- ekonomske učinke,
- neekonomske učinke.

Ekonomski učinci se ogledaju kroz povećanje proizvodnje, ali i prihoda u ruralnoj sredini. Povećanje proizvodnje i prihoda dovodi do investiranja u razvoj ruralnog područja i zapošljavanja novih zaposlenika. Ruralni turizam pokreće razvoj poljoprivrede, jer je to oblik turizma koji omogućava širenje tržišta, a to osigurava plasman proizvoda i donosi dodatne prihode. Najznačajnije gospodarske djelatnosti koje se razvijaju u ruralnom području su poljoprivreda, šumarstvo, lov i ribolov. U Republici Hrvatskoj postoji velika razlika između postotka gospodarskog rasta i postotka rasta stanovništva ruralnih i urbanih područja. Ruralna područja bilježe negativan postotak rasta broja stanovnika, a razlog tome je što su životni uvjeti nepovoljni za mlade obitelji, i to dovodi do porasta trenda iseljavanja u urbana područja.

Hrvatska je zemlja bogatih i kvalitetnih prirodnih resursa. Važnost poljoprivrede ogleda se kroz tradicionalnu ulogu prehranjivanja stanovništva i očuvanje ekološke ravnoteže. Prednosti za razvoj poljoprivrede su tri različite geografske i klimatske cjeline, koje omogućavaju proizvodnju širokog asortimana poljoprivrednih proizvoda. Poljoprivreda je povezana s prerađivačkom i prehrambenom industrijom, a nadopunjuje se turizmom. Ruralni turizam pruža široki spektar aktivnosti, usluga i dodatnih sadržaja koji su organizirani od strane ruralnog stanovništva, na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, s ciljem privlačenja turista i ostvarivanja dodatnog prihoda. Ruralni prostor predstavlja osnovni resurs za razvoj ruralnog turizma, a upravo takvi prostori privlače stanovnike gradskih područja. Ova vrsta turizma uključuje posjete zaštićenim prostorima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, uživanje u krajoliku i boravak na turističkim obiteljskim gospodarstvima.

Da bi se ekonomski učinci mogli ostvarivati, ruralno gospodarstvo je potrebno usmjeriti prema sljedećim strateškim ciljevima:

- poboljšati konkurentnost poljoprivrednog i šumarskog sektora,
- poboljšati kvalitetu poljoprivredne proizvodnje i traženje poljoprivrednih proizvoda,
- održivo koristiti poljoprivredno i šumsko zemljište,
- proširiti proizvodni program ruralnog gospodarstva,
- institucionalizirati podršku gospodarskim aktivnostima.⁹

Neekonomski učinci od ruralnog turizma vezani su uz aktivnosti koje se provode na ruralnom području. Aktivnosti na koje se odnose ovi učinci su očuvanje prirodnih osnova, oblikovanje životnog prostora, očuvanje tradicije i identiteta, obnavljanje sela, očuvanje starih građevina i sadržaja, uređenje okoliša i zaštita okoline. Sve aktivnosti koje se navode pod ovom vrstom učinaka, se mogu svrstati u sljedeće tri skupine: utjecaj na prirodu, društvo i kulturu, zaustavljanje migracija i zaštitu okoliša. Nakon Drugog svjetskog rata došlo je do velikih migracije koje su se nastavile sve do danas, a to dovodi do uništavanja i nestajanja sela. Da bi se zaustavile migracije sela potrebno je ulagati u razvoj ruralnog turizma koji će dovesti do oživljavanja prostora a time i valorizacije. Razvojem turizma smanjit će se migracije i time će se stvoriti nova radna mjesta. Samim stvaranjem radnih mjesta, mlade se potiče na ostanak. Ostanak mladih potiče daljnje ulaganje, i time se onemogućuje propadanje sela.

⁹ Demonja, D., Ružić, P. (2010).: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 199 - 200

Ruralni turizam se ne može razvijati u prostorima koji imaju narušenu prirodnu ravnotežu i biološku raznolikost. Prostori koji nisu devastirani od strane industrije imaju mogućnost razvoja ekoloških proizvoda, a prostori sa očuvanim krajolikom, rijetkim biljnim i životinjskim svijetom se stavljaju pod zaštitu.

Da bi se neekonomski učinci ostvarili potrebno je odgovoriti sljedećim globalnim ciljevima:

- olakšati pristup istraživanjima, koristiti inovacije i informacijsko komunikacijske tehnologije,
- poboljšati izobrazbu, promicati znanje i poboljšati ljudske potencijale,
- očuvati i obnoviti kulturno naslijeđe, tradicijske vrijednosti,
- poboljšati kvalitetu života u ruralnim područjima,
- povećati stupanj motiviranosti i svijesti lokalne zajednice.¹⁰

U radu su navedeni ekonomski i neekonomski učinci koji bi se trebali ostvariti kako bi ruralni razvoj prostora bio u koraku s globalnim ciljevima. Kako je tema rada analiza ruralnog turizma Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine i obje države imaju isti problem, a to je zaostajanje za globalnim razvojem. Iz navedenih ciljeva može se zaključiti kako bi obje države trebale što više u svoj ruralni razvoj uključiti domicilno stanovništvo te iz njihove perspektive stvarati daljnje planove za razvoj. Upravo domicilno stanovništvo je najpouzdaniji izvor informacija, po tome pitanju jer su oni ti, koji su direktno uključeni u problematiku i koji se s njom svakodnevno susreću.

U nastavku rada detaljno se razrađuje tema ruralnog turizma na primjeru dvije velike države, koje bi većinu svojih prihoda mogle ostvarivati upravo iz navedenog oblika turizma. Ali to nije tako, jer se resursi koje posjeduju ne iskorištavaju na kvalitetan način i time dolazi do propadanja svih postavljenih mjera i strategija.

¹⁰ Demonja, D., Ružić, P. (2010).: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 202 - 203

3. RURALNI TURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE - obilježja i trendovi

U ovom poglavlju iznesene su spoznaje do kojih se došlo prilikom istraživanja ruralnog turizma Republike Hrvatske pomoću sekundarnih izvora. Kroz poglavlje navode se obilježja ruralnog prostora Republike Hrvatske, ističe se trenutno stanje te se navode činitelji ponude i potražnje ruralnog turizma. Na kraju se ističu institucije i zakoni koji reguliraju ruralni razvoj prostora, te se kao zaključak poglavlja iznosi SWOT analiza.

3.1. Obilježja ruralnog prostora Republike Hrvatske

Ruralni prostor je prostor koji je u početku služio kao životni i radni prostor poljoprivrednika. U takvim prostorima nastala su tradicijska sela, ruralne cjeline, tradicijska ruralna arhitektura te raznoliki kulturni pejzaž. Prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske ruralnim prostorom se smatra cjelokupni prostor izvan gradova, koji je predmet zanimanja u sociološkom i gospodarskom pogledu, kao prostor u kojem se rasprostiru mala ruralna društva ili ruralne zajednice, usko povezane životno i radno s pretežito prirodnim okolišem....na njega otpada oko 93% kopnene površine Hrvatske, gdje živi 1/5 njenog stanovništva.¹¹

Ruralni prostor u Hrvatskoj temelji se na teritorijalnoj podjeli, kod koje se gradovi smatraju urbanim, a općine ruralnim područjima. Prema „Popisu stanovništva 2001. godine“ u Hrvatskoj je bilo 4, 437. 460 stanovnika, od kojih se 55,6% stanovnika smatra urbanim, a 44,4% ruralnim stanovništvom.

¹¹ Kušen, E., Hrvatski turizam, plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, 2006., str. 168. – 171.

Kriterij koji se koristi za razlikovanje ruralnih i urbanih područja je definiran od strane Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj. Kriterij koji se koristi temelji se na gustoći naseljenosti, odnosno za lokalnu i regionalnu razinu postoje različiti kriteriji. Na lokalnoj razini područja se razlikuju primjenom praga od 150 stanovnika na kilometar kvadratni. Dok na lokalnoj razini se definira kroz tri skupine, odnosno na pretežito ruralne i značajno ruralne regije te pretežito urbane regije.

Tablica 4 Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju

KLASIFIKACIJA	OECD KRITERIJ					
	km ²	%	Broj naselja	%	Broj stanovnika	%
Urbana područja	4. 731	8,4	763	11,3	2, 326. 472	52,4
Ruralna područja	51. 872	91,6	6. 001	88,7	2, 110. 988	47,6
Ukupno	56. 603	100	6. 751	100	4, 437. 460	100

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja; „Strategija ruralnog razvoja RH 2008. – 2013.“, Zagreb, 2008., str. 8; dostupno na: Agencija za ruralni razvoj Istre, http://www.azrri.hr/fileadmin/dokumenti-download/STRATEGIJA_RR_2008-2013.pdf, (15.02.2018.)

Tablica 4 prikazuje odnos urbanih i ruralnih područja u Hrvatskoj, primjenom OECD kriterija. Na površini od 56. 594 kilometra kvadratna živi oko 4, 437. 460 stanovnika, od čeg 52,4% stanovnika živi u urbanim područjima, a njih 47,6% u ruralnim područjima. Iz prikaza je vidljivo da na ruralna područja otpada 91,6%, a na urbana 8,4%. U općinama živi 88,7%, a u gradovima 11,3% stanovnika.

Tablica 5 Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju

Županije	Pretežito ruralna		Značajno ruralna		Pretežito urbana	
Bjelovarsko – bilogorska	133.084	6,30%				
Brodsko – posavska	176.765	8,37%				
Dubrovačko – neretvanska			122.870	7,94%		
Istarska			206.344	13,34%		
Karlovačka	141.787	6,72%				
Koprivničko – križevačka	124.467	5,90%				
Krapinsko – zagorska	142.432	6,75%				
Ličko – senjska	53.677	2,54%				
Međimurska			118.426	7,65%		
Osječko – baranjska			330.506	21,36%		
Požeško – slavonska	85.831	4,07%				
Primorsko – goranska			305.505	19,74%		
Sisačko – moslavačka	185.387	8,87%				
Splitsko – dalmatinska			463.676	29,97%		
Šibensko – kninska	112.891	5,35%				
Varaždinska	184.769	8,75%				
Virovitičko – podravska	93.389	4,42%				
Vukovarsko – srijemska	204.768	9,70%				
Zadarska	162.045	7,68%				
Zagrebačka	309.696	14,67%				
Grad Zagreb					779.145	100%
Ukupno	2, 110. 988	100%	1, 547. 327	100%	779.145	100%

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja; „Strategija ruralnog razvoja RH 2008. – 2013.“, Zagreb, 2008., str. 8; dostupno na: Agencija za ruralni razvoj Istre, http://www.azrri.hr/fileadmin/dokumenti-download/STRATEGIJA_RR_2008-2013.pdf, (15.02.2018.)

Iz tabelarnog prikaza (Tablica 5) je vidljivo da Republika Hrvatska ima 21 županiju uključujući grad Zagreb. Od ukupno 21 županije njih 14 se klasificira kao pretežito ruralne županije, od kojih se najviše ističu Vukovarsko – srijemska i Zagrebačka županija. Grad Zagreb se izdvaja kao pretežito urbano područje, a ostalih 6 županija kao značajno ruralna

područja, od kojih najveći postotak ruralnosti imaju Osječko – baranjska i Splitsko – dalmatinska županija.

Danas ruralna područja znatno zaostaju u razvoju u odnosu na urbana, te se suočavaju s posljedicama deagrarizacije i depopulacije. Razlog zaostajanja leži u tome što se ne ulaže dovoljno sredstava u ruralni razvitak. Ruralni prostori ostaju bez komunalne i cestovne infrastrukture, zdravstvenih i obrazovnih ustanove te trgovina, ali i bez ljudi. Nedovoljnim ulaganjem u razvitak dovodi se do toga da ljudi počinju iseljavati, a to uzrokuje propadanje i nestajanje sela i njegove tradicije. Do nedavno je takvo stanje bilo karakteristično samo za Gorski Kotar i Liku, a danas je to problem cijele kontinentalne Hrvatske.

Ruralnim prostorom smatraju se ona područja gdje prevladavaju poljoprivreda i šumarstvo. Poljoprivreda je bila oduvijek važna gospodarska grana u Hrvatskoj pa je tako i danas. Iako se malo ljudi njome bavi izuzetno je važna za gospodarski razvitak. Ne da samo potiče vanjsku trgovinu, već i ruralni razvoj. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, samo 5,6% stanovnika se bavilo ovom djelatnošću. Ona ne može sama osigurati potrebnu razinu društvenog standarda.

Socio – ekonomske i demografske karakteristike ruralnih područja su sljedeći:

1. dobna struktura ruralnog stanovništva vrlo je nepovoljna,
2. prirodni prirast stanovništva je negativan za čitavu Hrvatsku, dok je u pretežno ruralnim područjima opadanje stanovništva i trostruko brže nego u pretežno urbanim,
3. obrazovanost stanovništva u ruralnim područjima znatno je nepovoljnija,
4. postotak ljudi koji su primali socijalnu pomoć bio je 3 do 4 puta viši od državnog prosjeka,
5. znatan dio zemljišta još uvijek se nalazi pod minskim poljima,
6. nedostatak osnovnih infrastrukturnih pogodnosti,
7. izrazito je nepovoljno stanje na području radne snage, osobito ekonomski aktivne,
8. institucije su nerazvijene.

Stanje je moguće mijenjati razradom strategija cjelovitog ruralnog razvoja. Postoji i model potpore ruralnog razvitka koji obuhvaća razvitak seoskog prostora očuvanjem autohtonih pasmina i dobra marketinška priprema proizvoda za tržište. Veliki značaj za valorizaciju prostora ima i program razvitka seoskog prostora. Taj program obuhvaća aktivnosti kao što su obnova i razvitak sela, potpore investicijama, mjere uređenja zemljišta i promocija tradicionalnog obrta, vinskih cesta i drugo. Za provedbu strategija, modela, programa odgovorne su institucije za razvoj ruralnog turizma. Da bi se stanje poboljšalo potrebno je ruralni prostor gospodarski, kulturno i socijalno unaprijediti.

Revitalizacija je neophodan proces oživljavanja sela u smislu održivog razvoja. Proces cjelovitog razvoja potreban je zbog očuvanja ruralnih prostora kao primarnih proizvodnih područja hrane i ostalih dobara, područja specifičnog antropogenog pejzaža s naglašenim tradicijskim, kulturnim, povijesnim i prirodnim elementima, oaze zelenila i ekološke ravnoteže, a prije svega kao područje mira i odmora.

S obzirom na različitosti prirodnih obilježja u Hrvatskoj se razlikuju sljedeće ruralne cjeline:

1. Slavonija, Baranja i Srijem,
2. Hrvatsko zagorje, Prigorje, Međimurje, Podravina,
3. Posavina, Pokuplje i Moslavina,
4. Gorski kotar i Žumberak,
5. Lika i Kordun,
6. Istra i Hrvatsko primorje,
7. Dalmacija.

Svaka od navedenih cjelina priča svoju priču kroz turističke atraktivnosti koje posjeduje – rijeke poput Dunava, Save, Krke, Cetine i drugih, planine Velebit, plodne Panonske nizine koja obuhvaća predivnu Slavoniju, Baranju i Srijem te Podravinu i Posavinu, brdsko – planinska područja kao što su Gorski kotar, Lika, Hrvatsko zagorje, Međimurje, Kordun i Moslavina, bogate plodne vinograde i vinske ceste te ceste sira, povijesne gradove kontinentalne Hrvatske, prekrasne povijesne dvorce Hrvatskog zagorja, hrvatska svetišta, toplice, predivno plavo more te turistički atraktivan ruralni prostor.

3.2. Aktualno stanje ruralnog turizma na prostoru Republike Hrvatske

Ruralni turizam kao poseban oblik operativno i organizirano se počeo razvijati 1996. godine temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti. Tada je donesen i Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom turizmu, te pravni okvir za reguliranje ove vrste turizma. Kada se već govori o pravnom okviru valja spomenuti da ruralni turizam nije posebno definiran u hrvatskoj legislativi. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti regulira pitanja vezana za smještajne i ugostiteljske objekte. A Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu definira što je to seljačko domaćinstvo te koji su minimalni uvjeti da bi uopće mogao poslovati.

Sustavni razvoj može se podijeliti na dva razdoblja, prvo razdoblje traje od 1995. godine, a završava 1999. godine. U tom razdoblju hrvatska Vlada je donijela Nacionalni program za razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Drugo razdoblje započelo je početkom 2004. godine kada je Vlada Republike Hrvatske počela voditi brigu o ruralnom razvoju.

Ponuda ruralnog turizma je slaba te neravnomjerno raspoređena. Osim siromašne ponude koja ju karakterizira, velike problema stvara i to što nema statističkih podataka koji bi omogućili uvid u stvarno stanje. Državni zavod za statistiku tek 2004. godine intenzivnije počinje pratiti turistička kretanja.

Ruralni turizam definiran je prirodnim i kulturnim resursima koji se nalaze u ruralnom prostoru, a upravo su ti resursi osnova za razvoj. Turizam na ruralnom prostoru predstavlja značajnu gospodarsku granu, te upravo iz tih razloga mu treba planski težiti. To je ujedno i kompleksna vrsta turizma koja je sastavljena od nekoliko različitih oblika turizma. Za Hrvatsku je najznačajniji turizam na seoskim obiteljskim gospodarstvima, na kojima se ostvaruje agroturizam.

Agroturizam se definira kao boravak turista na seoskom obiteljskom gospodarstvu radi odmora, rekreacije i doživljaja ambijenta. Ovim oblikom mogu se baviti poljoprivrednici koji raspolažu poljoprivrednim zemljištem. Osnovno pravilo za bavljenjem agroturizmom je to da poljoprivreda predstavlja osnovnu djelatnost, a turizam dopunsku. To je oblik turizma koji se razvija prema načelima održivog razvoja te na najbolji način valorizira ruralni prostor i njegove resurse. U Hrvatskoj je najrazvijeniji oblik agroturizma upravo turizam na turističkim seoskim obiteljskim gospodarstvima. Sve većim ulaganjem pospješuje se razvoj ovog oblika

turizma, a u Hrvatskoj se mogu izdvojiti dvije županije koje svake godine bilježe sve veći broj posjetitelja, to su Istarska županija i Osječko - baranjska županija.

Agroturizam se u Istarskoj županiji počeo razvijati 1996. godine kada je javni sektor odnosno sama županija poticala njezin razvoj financijski i marketinški. Prema Nacionalnom katalogu Republike Hrvatske za ruralni turizam, u Istarskoj županiji je registrirano 43 objekta sa smještajnim kapacitetom i prehranom, te 24 objekata koji se svrstavaju pod kušaonice, vinotočja i izletišta. Prema podacima iz 2006. godine na seoskim domaćinstvima u Istri je ostvareno 76. 578 noćenja. Istra je razvojem agroturizma podigla vrijednost svoje destinacije, a ona se prije svega ogleda kroz ljubaznost domaćina, originalnost ponude, položaju smještaja, usluzi te aktivnostima.

Osječko – baranjska županija ima 21. 100 stanovnika od kojih se 6,4% bavi poljoprivredom, postotak udjela poljoprivrednog stanovništva je veći od hrvatskog prosjeka. Ima velike potencijale za razvoj različitih oblika turizma zbog dobre kulturne i ekološke očuvanosti resursa. Sustavni razvoj turizma započeo je Programom razvitka turizma u ruralnom prostoru. Na području županije proglašeno je 12 turističko – vinskih cesta koje obuhvaćaju četiri značajna vinogorja, a to su Baranjsko, Erdutsko, Đakovačko i Feričančko. Oblici turizma koji se razvijaju su seoski, zdravstveni i vinski turizam. Atributi Osječko – baranjske županije su grad Osijek, rijeke Drava i Dunav, park prirode Kopački rit, grad Đakovo i ergela, vina i vinski podrumi, gastronomija, seoska domaćinstva, kultura i ravnice. Prema Nacionalnom katalogu Republike Hrvatske županija raspolaže sa 120 objekata koji pružaju usluge smještaja i prehrane, te sa 10 objekata koji se svrstavaju pod kušaonice, vinotočja i izletišta. Snaga ove županije je to što ima mogućnost razvoja cjelogodišnje sezone te prodaju svojih proizvoda u „vlastitom dvorištu“.

Da bi se ruralni turizam, ali i bilo koji drugi oblik turizma uopće mogao razvijati, prostor prije svega mora posjedovati odgovarajuću ponudu, ali i potražnju. U ponudu se ubrajaju privlačni, prometni i prihvatni činitelji. Činitelji koji privlače turiste su klima, hidrografski elementi, reljef, flora i fauna, te društveni činitelji kao što su kulturno povijesni spomenici, kulturne ustanove, manifestacije, i slično. Prometni činitelji omogućavaju putovanje i uključuju sve vrste prometa. Prihvatni su namijenjeni za prihvat turista u mjestu turističkog boravka kao što su objekti za smještaj turista, prehranu, trgovačke radnje, pošta, turistički uredi i drugo.

Prostori koji posjeduju atraktivne resurse vrlo lako zadržavaju turiste, te ti prostori postaju središte gospodarskih i drugih djelatnosti. Prema Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine „procjenjuje se da ruralni turizam, uključujući i planinska područja, sudjeluje u međunarodnim putovanjima s udjelom od oko 3%, uz godišnji rast od oko 6%.¹² Hrvatska se ponuda u ruralnom turizmu sporo razvija, a izuzetak su Istarska i Osječko – baranjska županija.

3.2.1. Činitelji ponude ruralnog turizma

Ponuda ima za cilj turistu omogućiti privremenu promjenu boravka radi odmora i rekreacije. Prema Demonji i Ružiću (2010.), činitelji se dijele na saobraćajne ili komunikativne, privlačne ili atraktivne te prihvatne ili receptivne. Ova podjela karakteristična je za turističku ponudu općenito, a ruralni turizam određuju posebni elementi ponude.

Za ruralni turizam su izuzetno značajni fizičko – geografski elementi pod koje se ubrajaju klima, hidrografske elemente, reljef, biljni i životinjski svijet, zaštićena prirodna područja koja obuhvaćaju nacionalne parkove, parkove prirode, rezervate i drugo, te poljoprivreda s naglaskom na ekološku proizvodnju. Klima utječe na razvoj pojedinih oblika turizma, te je prema njoj moguće razlikovati glavnu sezonu i izvansezonsko razdoblje. Za atraktivnost prostora važni su određeni klimatski elementi, kao što su insolacija, padaline i temperatura zraka. Temperatura u ruralnim prostorima, koja je ugodna pogoduje turistima, ali i životinjskom i biljnom svijetu te ima velike utjecaje na razvoj poljoprivrede.

Kada se radi o hidrografskim elementima, prije svega misli se na Jadransko more, jezera, tekućice, vrela i ledenjake. Ruralna područja koja su smještena u blizini Jadranskog mora doprinose njegovom razvoju i atraktivnosti. Kopnene vode se najčešće svrstavaju u ponudu kao izletničke atrakcije, i na taj način predstavljaju značajni razvojni potencijal. Republika Hrvatska je zemlja koja se može pohvaliti bogatstvom kopnenih voda, počevši od rijeka, jezera do termalnih izvora. Rijeke su od velikog značaja, zato što imaju velike potencijale za razvoj specifičnih oblika turizma. Iako je turizam na rijekama slabo razvijen, oblici koji se razvijaju su avanturistički, sportsko – rekreacijski, ribolovni ali i nautički turizam. Za razvoj nautičkog turizma veliku mogućnost imaju rijeke Sava, Drava i Dunav.

¹² Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, 2013, str.9

U posljednjih nekoliko godina Hrvatska se propagira kao zdravstvena turistička destinacija. Razvoj zdravstvenog turizma prije svega je moguće razvijati, zbog velikog broja termalnih izvora koji se nalaze u Hrvatskoj. Tablica 6, prikazuje popis termalnih lječilišta, koja su uglavnom smještena u Panonskoj nizini i sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Tablica 6 Termalna lječilišta Republike Hrvatske

Termalna lječilišta u Republici Hrvatskoj	
Bizovačke toplice	Daruvarske toplice
Istarske toplice	Krapinske toplice
Stubičke toplice	Toplice Sveti Martin
Toplice Topusko	Tuheljske toplice
Varaždinske toplice	Terme Jezerčica

Izvor: obrada autora prema Jutarnji list, www.jutarnji.hr (21.02.2018.)

Reljef predstavlja značajni element atraktivnosti, zbog svojih različitih oblika. Hrvatska se dijeli na tri osnovne prirodne cjeline, a to su:

- nizinska ili panonska prirodna regija,
- primorska ili jadranska prirodna regija,
- gorska ili dinarska primorska regija.

Hrvatska je pretežno nizinski prostor koji obuhvaća 53,4% teritorija, brežuljci zauzimaju 25,6% teritorija, a gorsko i planinsko područje 21,0% Hrvatske.

Biljni i životinjski svijet važan su činitelj koji privlači i usmjerava turiste u određeni prostor. Bogatstvo biljnih vrsta pridonosi oblikovanju samog krajolika, a upravo ti krajolici imaju pozitivan utjecaj na čovjeka. Uloga životinjskog svijeta je da poveća turističku atraktivnost određenog područja. U Hrvatskoj raste oko 4000 različitih vrsta bilja, te 300 endemičnih vrsta i podvrsta. Važnije endemske vrste su velebitska degenija, velebitska djetelina, biokovsko zvonice, istarski zvončić, palagruški kupus, dubrovačka zečina, dalmatinski crni bor i hrvatska perunika. Što se tiče životinjskog svijeta u Hrvatskoj žive gotovo svi predstavnici europskih kopnenih životinja. Također postoje i životinjski endemi koji su karakteristični za naše područje, a to su ogulinska špiljska spužvica, podzemna pijavica, čovječja ribica, dalmatinski okaš, špiljska kongerija i dinarski voluhar.

Zaštićena područja danas obuhvaćaju 8,54% ukupne površine Republike Hrvatske, odnosno 12,2% kopnenog teritorija i 1,94% teritorijalnog mora. Zaštićenim područjima smatraju se nacionalni parkovi, parkovi prirode, strogi i posebni rezervati, regionalni parkovi, spomenici prirode, značajni krajobrazi, park – šuma i spomenici parkovne arhitekture.

Tablica 7 Zaštićena područja Republike Hrvatske

KATEGORIJA	BROJ ZAŠTIĆENIH PODRUČJA	POVRŠINA ZAŠTIĆENIH PODRUČKA (KM²)	POSTOTNI UDIO POVRŠINE RH (%)
Strogi rezervat	2	24,19	0,03
Nacionalni park	8	979,63	1,11
Posebni rezervat	77	400,11	0,45
Park prirode	11	4320,48	4,90
Regionalni park	2	1025,56	1,16
Spomenik prirode	80	2,27	0,003
Značajni krajobraz	82	1331,28	1,51
Park – šuma	27	29,54	0,03
Spomenik parkovne arhitekture	119	8,36	0,01
Površina zaštićenih područja unutar drugih zaštićenih područja	/	593,39	0,67
Ukupno zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj	408	7528,03	8,54

Izvor: Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, <http://www.haop.hr>, (13.03.2018.)

Iz tablice je vidljivo da Hrvatska ima 408 zaštićenih područja različitih kategorija, koja zauzimaju 7. 528,03 kilometra kvadratna. Republika Hrvatska ima osam nacionalnih parkova koji zauzimaju 1,11% površine i jedanaest parkova prirode koji zauzimaju 4,9% površine. U Hrvatskoj se trenutno nalazi sedamdeset i sedam posebnih rezervata i dva stroga rezervata, površinu koju oni zauzimaju iznosi 0,45% za posebne, i 0,03% stroge rezervate. U Upisniku zaštićenih područja registrirano je osamdeset spomenika prirode, osamdeset i dva značajna

krajobraza, dvadeset i sedam park – šuma, sto devetnaest spomenika parkovne arhitekture i samo dva regionalna parka. Površinu koju ostale kategorije zauzimaju kreće se od 0,03% do 1,16% površine.

Poljoprivreda u ruralnim područjima omogućava razvoj turizma, ali ovisi o sljedećim pretpostavkama:

- postojanje poljoprivrednih zemljišta,
- povoljni klimatski, pedološki i drugi elementi,
- povoljno tržišno – ekonomsko okruženje.

Poljoprivredne površine Republike Hrvatske rasprostiru se na oko 3, 15 milijuna hektara, od čega se 63% obrađuje, a ostalo se svrstava u pašnjake. U privatnom vlasništvu nalazi se 80% obradivih površina. Od izuzetnog značaja za ruralni razvoj je ekološka poljoprivreda. Da bi se ta vrsta poljoprivrede uopće mogla uključiti u gospodarstvo ruralnog prostora potrebno je utvrditi da li postoje uvjeti za razvoj ekološke poljoprivrede te kakvo je trenutno stanje. Uključivanjem u gospodarstvo dolazi do ostvarivanja ekonomsko – finansijskih, socioloških i demografskih učinaka. Hrvatska ispunjava temeljne uvjete za ekološku poljoprivredu, i obilježavaju je agroekološke različitosti.

Za razvoj ne samo ruralnog turizma, već i ostalih oblika turizma, osim prirodnih atrakcija, područje mora posjedovati i socijalne, odnosno društvene atrakcije. U društvene atrakcije ubrajaju se spomenici kulture, stanovanje i prehrana, materijalna i nematerijalna kultura i manifestacije. Najvažniji spomenici ruralne Hrvatske dijele se na srednjovjekovne gradove te utvrde i dvorce. Sela su se gradila ovisno o podijeli poljoprivrednog zemljišta, stoga postoje četiri tipa sela, a to su selo u slobodnom prostoru, selo uz komunikacije ili vodene tokove, grupno selo i raštrkano selo. Život stanovnika veže se uz načine stanovanja u selu ili na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Uz sve to veže se i takozvana pučka kultura koja se odnosi na pjevanje, ples, stare običaje i zanate, i odijevanje.

U činitelje ponude još se ubraja i prometna povezanost bez koje nije moguće razvijati turizam. U Hrvatskoj se prometna povezanost može ostvarivati kopnenim, zračnim i morskim prijevozom. Danas turisti najviše putuju automobilom i zrakoplovom. Osim toga, prometna dostupnost mora biti moguća i u samoj turističkoj destinaciji, gdje su često organizirani rekreativno – zabavni načini prijevoza. Takav način ostvaruje se turističkim vlakovima, poučnim, planinskim i biciklističkim stazama i vinskim cestama.

3.2.2. Činitelji potražnje ruralnog turizma

Činitelji potražnje su oni koji potiču turiste na putovanje, i dijele se na objektivne i subjektivne. Objektivni činitelji ovise o pojedincu i proizlaze iz njegovog životnog standarda. Životni standard pojedinca povezan je različitim ekonomskim, društvenim i psihološkim uvjetima u kojima živi, ali i radi. Diješe se na radnu i životnu sredinu, prirodni ambijent, slobodno vrijeme, slobodna sredstva i ostale činitelje. Radna i životna sredina stvarala se u prošlom stoljeću, koja je bila pod utjecajem velikih promjena u proizvodnji, tehnologiji, društvenim i političkim procesima, što je dovelo do pojave industrijalizacije. Industrijalizaciju prati buka, smog, smrad i drugo, a čovjek je odvojen od prirode i njezinih pozitivnih uvjeta. Prema zadnjem popisu stanovništva 2001. godine oko milijun i pol stanovnika živi u 16 većih gradskih središta. Osim negativnih utjecaja, postoje i pozitivni koji pridonose iskorištavanju slobodnog vremena na turistički način. Pozitivni utjecaji su opća razina civilizacije i kultura čovjeka u sredini u kojoj živi.

Također društvene i političke prilike u kojima se živi mogu pozitivno ili negativno utjecati na turizam, u Hrvatskoj su one povezane ukidanjem granica, te to ima pozitivan utjecaj na turistička kretanja u ruralnim sredinama. Čovjek je kroz godine demografskim porastom, tehničkim napretkom, ubrzanim gospodarskim aktivnostima i intenzivnom eksploatacijom utjecao na stvaranje naselja i na promjenu izgleda prirodnog prostora.

Činitelj koji ima veliki utjecaj na razvoj agroturizma je slobodno vrijeme, potreba za njegovom provedbom nastala je kao reakcija na ubrzani način života. Modernizacija tehnologije dovela je do mogućnosti skraćivanja radnog vremena iz čega su proizašli različiti oblici odmora, koji mogu biti dnevni, tjedni i godišnji. Kao i sve ostalo slobodna financijska sredstva vrlo su bitna za razvoj agroturizma, jer su izvor turističke potrošnje i temelj turističkog gospodarstva. Na formiranje potražnje utječu i ostali objektivni činitelji, u koje se ubrajaju razne pogodnosti i povlastice koje daju država i poduzeća.

Osim toga postoje i subjektivni činitelji koji predstavljaju subjektivno ponašanje pojedinca, te djeluju samo ako postoje objektivni činitelji. Iako postoje objektivni uvjeti, odnosno slobodno vrijeme ili novac, od čovjeka i njegovog ponašanja zavisi da li će svoje vrijeme i novac iskoristiti na organizaciju turističkog putovanja. Potražnja za agroturizmom je heterogena i obuhvaća skupine različite dobi i kupovne moći.

U ruralna područja najviše se putuje zbog interesa za upoznavanjem ruralnog stila života i tradicije, potreba za provedbom odmora u mirnijem i prirodnom okruženju, ali i jeftiniji odmor. Republika Hrvatska će u budućnosti morati staviti naglasak na razvoj posebnih oblika turizma, odnosno turističkih proizvoda koji će aktivirati turističke potencijale kontinentalne Hrvatske, što će dovesti do pojačanog razvoja ruralnog turizma s posebnim naglaskom na agroturizam.

3.3. Vrste i kategorizacija objekata na ruralnom prostoru Republike Hrvatske

Objekti koji pružaju usluge smještaja i usluživanja hrane, pića i napitaka su osnovni činitelji turističkog mjesta, te o njihovoj veličini ovisi i turistički promet, a njihova vrsta i kvaliteta utječe i na vrste i oblike turizma. U Hrvatskoj je u sklopu ruralnog turizma registrirano 447 objekata koji se dijele u dvije kategorije, to su objekti sa smještajnim kapacitetom i prehranom, i objekti izletišta, kušaonice, vinotočja za jednodnevni i poludnevni boravak.

U poduzetničkim projektima na ruralnom prostoru u Hrvatskoj su identificirane sljedeće vrste objekata:

- turistička seoska obiteljska gospodarstva (TSOG),
- obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG),
- vinotočja / kušaonice,
- izletišta,
- smještaj na ruralnom prostoru – tradicijske ruralne kuće za odmor, ruralni hotel, sobe, apartmani, kampovi i ruralni kamp odmorišta,
- eko gospodarstva i eko proizvodnja,
- eko – etno sela i gospodarstva s etno – zbirdama.

Od nabrojanih vrsta objekata za razvoj ruralnog turizma na prostoru Republike Hrvatske najveći značaj imaju turistička seoska obiteljska gospodarstva i obiteljska poljoprivredna gospodarstva, to su objekti u koje se ulaže najviše sredstava za održavanje i valorizaciju na turističkom tržištu.

3.3.1. Turističko seosko obiteljsko gospodarstvo

Turističko seosko obiteljsko gospodarstvo ili seosko domaćinstvo predstavlja funkcionalnu cjelinu čija je osnovna aktivnost poljoprivredna proizvodnja, a turističke usluge smještaja i prehrane čine dodatnu aktivnost. Na gospodarstvu se mogu organizirati i ostale turističke usluge koje imaju za cilj gostima pružiti mogućnosti aktivnog odmora. Vlasnici gospodarstva u pravilu žive na samom gospodarstvu, a ostatak prostora se iskorištava u turističke svrhe. Tako gost dolazi u izravnu interakciju s domaćinom, te mu se pruža mogućnost upoznavanja s običajima, tradicijom, kulturom življenja, tradicionalnom poljoprivrednom proizvodnjom i lokalnom gastronomijom.

U Hrvatskoj postoje tri podvrste gospodarstva. Prvu i drugu podvrstu čine gospodarstva koja nude usluge prehrane izletnicima i grupama, i usluge smještaja ostalim gostima. Treću podvrstu čine gospodarstva koja su zatvorenog tipa, što znači da pružaju usluge smještaja i prehrane samo gostima koji borave na turističkom gospodarstvu.

Vrste objekata u seoskom domaćinstvu su:

- vinotočja / kušaonice,
- izletišta,
- soba,
- apartman,
- kamp.¹³

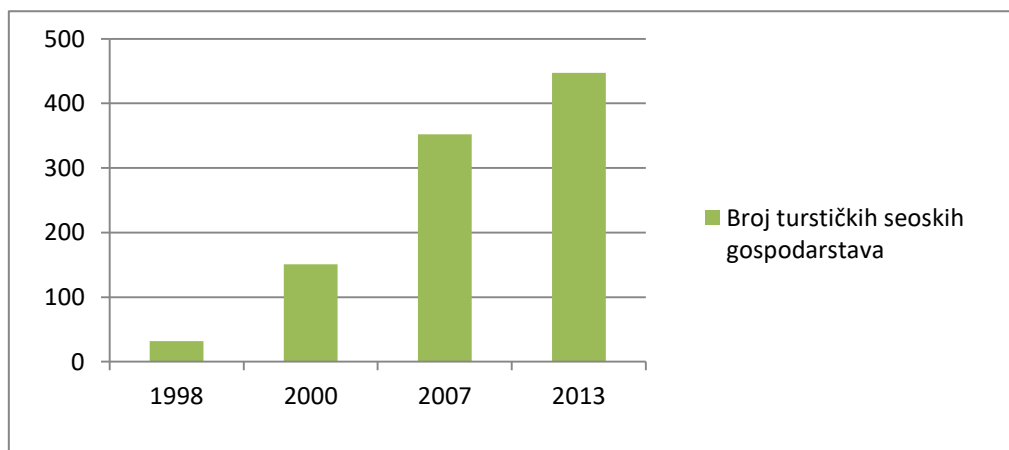
Svaka od nabrojanih vrsta objekata mora ispunjavati određene uvjete, kao što su opći uvjeti za vrstu i opći minimalni uvjeti. Neki od općih minimalnih uvjeta su da seosko domaćinstvo mora istaknuti svoj naziv, vrstu i kategoriju, mora zadovoljavati propisane odrednice uređenja i sigurnosti, te svaki objekt mora imati priključak na infrastrukturu, instalacije i komunalni otpad, i mora biti osiguran od požara. Trebao bi imati osiguran pristup za osobe s invaliditetom i mora ispunjavati propisane uvjete za pripremu i usluživanje hrane i pića. Vrste objekata koje se kategoriziraju su sobe, apartmani i kampovi, i to u sljedeće tri kategorije:

- jedno sunce,
- dva sunca,
- tri sunca.¹⁴

¹³ Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, članak 5., 2008.godina

Grafikon prikazuje broj registriranih turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, prva gospodarstva u Hrvatskoj se pojavljuju 1998. godine i tada ih je bilo registrirano njih 32. Od tada se njihov broj povećava, te je vidljivo da se broj do 2000. godine udvostručio, tako da je te godine zabilježeno 151 gospodarstvo. Sedam godina kasnije bila su registrirana 352 gospodarstva, a 2013. godine 447, ali ona su vrlo neravnomjerno raspoređena po županijama.

Grafikon 1 Broj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava kroz povijest

Izvor: obrada autora prema Demonja, D., Ružić, P. (2010).: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, str. 51

Kao što je već navedeno Republika Hrvatska raspolaže sa ukupno 447 registriranih domaćinstava koji pružaju usluge smještaja i usluge prehrane i pića (Tablica 8). Iz tablice je vidljivo da se najviše registriranih domaćinstava nalazi na području Dubrovačko – neretvanske županije koja raspolaže sa ukupno 76 domaćinstva, i Osječko – baranjska županija na čijem se području nalazi 63 registrirana seoska domaćinstva. Najveći broj domaćinstava, točnije njih 253 pruža usluge hrane i pića u sklopu vinotočja i kušaonica. Od ukupnog broja domaćinstva, njih 99 pruža usluge smještaja i prehrane, a 95 ih pruža samo usluge smještaja.

¹⁴ Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, članak 30., 2008.godina

Tablica 8 Teritorijalna pripadnost, vrsta i broj seoskih domaćinstava

ŽUPANIJA	Seljačka domaćinstva	OPG	Kušaonice / vinoćja	Soba, apartman, kamp, ruralna kuća za odmor	Prehrana i smještaj
Zagrebačka	37	0	27	1	9
Krapinsko-zagorska	10	2	5	1	4
Sisačko-moslavačka	48	13	7	23	18
Karlovačka	3	7	0	2	1
Varaždinska	13	2	10	3	0
Koprivničko-križevačka	11	1	4	6	1
Bjelovarsko-bilogorska	10	1	4	5	1
Primorsko-goranska	5	0	4	1	0
Ličko-senjska	4	1	2	2	0
Virovitičko-podravska	6	0	1	3	2
Požeško-slavonska	8	8	7	0	1
Brodsko-posavska	7	0	2	2	3
Zadarska	22	0	9	6	7
Osječko-baranjska	63	4	10	32	21
Šibensko-kninska	37	0	28	1	8
Vukovarsko-srijemska	19	0	9	1	9
Splitsko-dalmatinska	24	2	20	2	2
Istarska	33	1	24	1	8
Dubrovačko- neretvanska	76	0	70	3	3
Međimurska	11	1	10	0	1
Ukupno	447	43	253	95	99

Izvor: Ivandić, N., Kunst, I., „Akcijski plan razvoja turizma ruralnih područja RH“, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Institut za turizam, 2015., str. 19, dostupno na: <https://gorskenovosti.files.wordpress.com>, (06.05.2018.)

Da bi se prikazao broj dolazaka i noćenja prvo je potrebno ukazati na broj raspoloživih smještajnih jedinica i broj postelja kojima se raspolaže.

Tablica 9 Broj raspoloživih smještajnih jedinica, stalnih postelja i kućanstava

GODINA	BROJ SMJEŠTAJNIH JEDINICA			STALNE POSTELJE	BROJ KUĆANSTAVA
	UKUPNO	SOBE	APARTMANI		
2011	215	173	42	488	61
2013	299	242	57	691	89
2014	220	175	45	523	58

Izvor: obrada autora prema: Ivandić, N., Kunst, I., „Akcijski plan razvoja turizma ruralnih područja RH“, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Institut za turizam, 2015., str. 20, dostupno na: <https://gorskenovosti.files.wordpress.com>, (06.05.2018.)

Kućanstva su tijekom 2011. godine raspolagala sa ukupno 488 stalnih postelja u 215 smještajnih jedinica, taj broj se u 2013. godini povećao. Godine 2013., broj kućanstava iznosio je 89, koja su raspolagala sa 691 stalnom posteljom, od čega ih se najviše nalazilo u sklopu smještajne jedinice soba. Tijekom 2014. godine broj kućanstava se smanjio u odnosu na prethodnu godinu, a samim time smanjio se i broj stalnih postelja i broj smještajnih jedinica. Tako da je te godine bilo ukupno 58 kućanstva koja su raspolagala sa 523 stalne postelje u 220 smještajnih jedinica.

Sljedeća tablica prikazuje broj dolazaka i noćenja u ruralnim područjima Republike Hrvatske za razdoblje od 2011. godine do 2014. godine. Potrebno je napomenuti da se unutar tablice ne nalaze podaci za 2012. godinu, zato što nisu za tu godinu vođeni.

Tablica 10 Broj dolazaka i noćenja za razdoblje od 2011. - 2014.

GODINA	DOLAZNOST			NOĆENJA		
	UKUPNO	DOMAĆI	STRANI	UKUPNO	DOMAĆI	STRANI
2011	5 438	3 446	1 992	15 051	8 886	6 165
2013	8 426	4 337	4 089	21 438	9 894	11 544
2014	10 510	4 919	5 591	26 113	10 919	15 194

Izvor: Ivandić, N., Kunst, I., „Akcijski plan razvoja turizma ruralnih područja RH“, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Institut za turizam, 2015., str. 21, dostupno na: <https://gorskenovosti.files.wordpress.com>, (06.05.2018.)

Iako se iz godine u godinu bilježi pozitivan rast registriranih seoskih domaćinstava, broj dolazaka i noćenja i dalje je relativno nizak. Razlozi za to su nedovoljno razvijena ponuda i nedovoljno ulaganje u marketinške aktivnosti. Tablica 10 prikazuje broj dolazaka i noćenja ostvarenih na seoskim domaćinstvima za razdoblje od 2011. godine do 2014. godine. Broj dolazaka se od 2011. do 2014. godine konstantno povećava, s time da za 2012. godinu nisu vođeni statistički podaci. Tijekom 2014. godine ostvareno je ukupno 10 510 turističkih dolazaka, od čega su domaći gosti ostvarili 4 919 dolazak, a strani 5 591 dolazak.

Kao broj dolazaka, isto tako iz godine u godinu povećava se i broj noćenja. Broj noćenja 2011. godine iznosio je 15 051 noćenje, od čega su najveći broj noćenja ostvarili domaći gosti. Dvije godine kasnije, točnije 2013., broj noćenja povećao se za 6 387 noćenja, s time da su tada najveći broj noćenja ostvarili strani gosti. Tijekom 2014. godine na seoskim domaćinstvima ostvareno je ukupno 26 113 noćenja, od čega su domaći gosti ostvarili 10 919 noćenja, a strani gosti 15 194 noćenja.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku prosječna duljina boravka na seoskim domaćinstvima za domaće goste iznosi 2,2 dana, a za strane goste 2,7 dana. Te se procjenjuje da je 2014. godine iskorištenost kapaciteta iznosila 14% na godišnjoj razini.

3.3.2. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo je organizacijski oblik gospodarskog subjekta, poljoprivrednika, fizičke osobe koja radi stvaranja dohotka samostalno i trajno obavlja djelatnost poljoprivrede i s njom povezane dopunske djelatnosti.¹⁵ Vrste dopunskih djelatnosti su proizvodnja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, izrada neprehrambenih proizvoda i predmeta, pružanje turističkih i ugostiteljskih usluga i pružanje ostalih sadržaja. Objekt mora omogućiti funkcionalnost i sigurnost, oprema i uređaji ne smiju biti dotrajali, te vanjski izgled i okoliš moraju biti uređeni. Gospodarstva mogu pružati usluge smještaja i prehrane u objektima koji su razvrstani u sljedeće vrste:

- vinotočje / kušaonica,
- izletišta,
- soba,
- apartman,
- ruralna kuća za odmor,
- kamp,
- kamp odmorište.

Svi nabrojani objekti da bi mogli poslovati moraju ispunjavati uvjete koji su propisani Pravilnikom o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Smještajni kapaciteti određuju se prema broju kreveta, a sobe mogu biti jednokrevetne, dvokrevetne i trokrevetne. Osnovne vrste smještajnih jedinica za kampove su kamp mjesto i kamp parcela, a kapacitet smještajne jedinice se izražava brojem kampista. Objekti koji imaju kategoriju su sobe, apartmani, ruralna kuća za odmor i kamp, koji imaju tri kategorije, to su dva, tri ili četiri sunca. Oznaka kvalitete može se dodijeliti svim vrstama objekata osim za vinotočja / kušaonice i kamp odmorišta. Oznaka je slovo „Q“ koja se može dodijeliti samo objektima koji imaju kategoriju tri ili četiri sunca. U Republici Hrvatskoj je u 2016. godini bilo 50 826 registriranih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva, a 2017. godine njihov broj se smanjio za 2 467 gospodarstava, a do smanjenja je došlo zbog iseljavanja stanovništva.

¹⁵ Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, članak 5., 2018. godina

3.3.3. Ostali objekti za pružanje ugostiteljskih usluga

Vinotočja su objekti u kojima se gostima pripremaju i uslužuju pretežno vina ili naresci. Za Republiku Hrvatsku od velikog značaja su vinotočja na vinskim cestama koja posjetiteljima nude stručnu degustaciju vina, hladnih i toplih narezaka, razgled vinograda i podruma te gospodarstva, smještaj na vinotočju i prodaju vina. Ukupna površina vinograda u Hrvatskoj iznosi 33 000 hektara, koji se dijele na kontinentalna i primorska vinogradarska područja. Područja koja se posebno ističu po proizvodnji vina su Moslavina, Mladina, Sveta Jana, Plešivica, Hrvatsko Zagorje, Međimurje i Zelinsko prigorje. Na tim prostorima nastale su vinske ceste koje predstavljaju poseban oblik prodaje poljoprivrednih, ugostiteljskih i turističkih proizvoda određenog prostora. Vinsku cestu čini prirodna ljepota i posebnost okoliša.

Izletišta je objekt u kojemu se pripremaju i uslužuju topla i hladna jela, te pića i napitci. To su ustvari objekti koji njeguju tradicijsko graditeljstvo, te upravo na taj način i pripremaju jela i pića. Iako tradicijska kuhinja u Hrvatskoj nije u potpunosti istražena, i nastala pod različitim utjecajima od izuzetnog je značaja za ruralni turizam.

3.4. Institucionalni okvir razvoja ruralnog turizma Republike Hrvatske

Pravno-regulatorni okvir relevantan za razvoj turizma u ruralnim prostorima Republike Hrvatske odnosi se kako na institucije ili organizacije, tako i na zakonske propise koji su od posebnog interesa za razvoj turizma u ruralnim prostorima Republike Hrvatske.¹⁶

3.4.1. Institucije odgovorne za razvoj seoskog turizma

Ključna institucija u čijoj je nadležnosti turistički razvoj zasigurno je **Ministarstvo turizma Republike Hrvatske**, i upravo je ono donositelj temeljne zakonske regulative u domeni ugostiteljstva i turizma, zaduženo je za praćenje, usmjeravanje i poticanje razvoja svih turističkih proizvoda države. Izradilo je Strategiju razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine u kojoj je ruralni turizam, s posebnim naglaskom na seoski turizam identificiran kao jedan od prioritetnih turističkih proizvoda. Kako bi se zaključci Strategije mogli provesti na željeni način, Ministarstvo je inzistiralo na izradi Akcijskog plana razvoja turizma ruralnih područja Republike Hrvatske. Ministarstvo ima ustrojena tri samostalna odjela i četiri uprave, a razvoj turizma ruralnih područja je pod nadležnosti Uprave za razvoj i konkurentnost turizma, točnije Sektora za razvoj posebnih oblika turizma i poduzetništva u turizmu. Služba za razvoj posebnih oblika turizma prati i analizira njihov razvoj, predlaže mjere poticaja za razvoj, sudjeluje u izradi i provođenju planova i pruža potrebne informacije.

Za razvoj seoskog turizma važno je i **Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije** koje je odgovorno za ravnomjerni regionalni razvoj. Cilj Ministarstva je pojačano razvijati područja koja su slabije razvijena, i na taj način smanjiti razvojne nejednakosti. U sklopu Ministarstva djeluje Uprava za regionalni razvoj koja propisuje uvjete, provodi aktivnosti kojima želi pripremiti dokumente i projekte za korištenje fondova Europske Unije i ostale izvore koji su namijenjeni financiranju regionalnog razvoja.

Nadalje, **Ministarstvo poduzetništva i obrta** stvara pretpostavke za unapređenje konkurentnosti malog i srednjeg obrtništva, ali i ravnomjernog razvoja poduzetništva. Aktivno potiče razvoj novih tehnologija, inovacija, i upravo je ono osnovna poluga za provedbu dokumenata i projekata za korištenje sredstava fondova Europske Unije i ostalih izvora.

¹⁶ Akcijski plan razvoja turizma ruralnih područja RH, Ministarstvo turizma, Zagreb, 2015.

Važnu ulogu za razvoj seoskog, ali i ruralnog turizma ima **Ministarstvo poljoprivrede**, u sklopu kojeg se nalazi odjel za Ruralni razvoj. Ministarstvo je izradilo nacionalni Program ruralnog razvoja 2014. – 2020., koji je prihvaćen od strane Europske komisije, i tim se Programom razrađuju mjere potrebne za podizanje konkurentnosti ruralnih područja Hrvatske. Također potrebno je spomenuti i **Ministarstvo financija**, iz razloga što je pružanje usluga u seoskom domaćinstvu izjednačeno sa samostalnom djelatnošću, jer ostvaruju dohodak kao i obrti.

Naravno nisu samo ministarstva ta koja su zadužena za razvoj ruralnog turizma, već izuzetno važnu ulogu imaju i druge institucije i organizacije, kao što su:

- Hrvatska turistička zajednica,
- Turističke zajednice županija / gradova / mjesta,
- Hrvatska gospodarska komora (Sektor za turizam),
- Hrvatska obrtnička komora,
- Upravni odjeli za turizam / gospodarstvo pri županijama,
- Hrvatska mreža za ruralni razvoj,
- Regionalne razvojne agencije – Razvojna agencija Zadarske županije, Regionalna razvojna agencija Dubrovačko neretvanske županije, Agencija za razvoj Varaždinske županije i Agencija za ruralni razvoj Istre,
- Ostale specijalizirane udruge – Udruga hrvatskih putničkih agencija, Udruga nezavisnih putničkih agenata Hrvatske i slično.

Ministarstva, institucije i organizacije koje su zadužene za upravljanjem ruralnim turizmom Republike Hrvatske imaju za cilj osigurati efikasan i održiv razvoj ruralnog turizma. Takav razvoj navodi se kroz „Strategiju razvoja turizma RH do 2020. godine“.

U nastavku rada sažeto će se prikazati zakonodavni okvir koji se primjenjuje za razvoj seoskog turizma na području Republike Hrvatske.

3.4.2. Zakonodavni okvir za razvoj seoskog turizma Republike Hrvatske

Zakoni kojima se posebno regulira poslovanje u sferi seoskog turizma su Zakon o pružanju usluga u turizmu, Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti, Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu te Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu.

Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 130/17) uređuje način i uvjete pružanja usluga u turizmu, osim usluga turističkog vodiča, usluga voditelja putovanja, usluga turističkog animatora, usluge u posebnim oblicima turističke ponude - turističke usluge u nautičkom turizmu, turističke usluge zdravstvenog turizma, usluge aktivnog i pustolovnog turizma, turističke usluge ribolovnog turizma, odnosi se i na turističke usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Turističke usluge koje se pružaju na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima odnose se na edukativne, športsko – rekreativne, šumarske i druge aktivnosti, a broj korisnika ne smije prelaziti 80. Gosti koji koriste usluge smještaja imaju mogućnost korištenja organizacije izleta, pri čemu broj ne smije biti veći od 50 korisnika. Da bi se uopće mogle pružati usluge na seljačkim domaćinstvima potrebno je ishoditi rješenje o odobrenju za pružanje turističkih usluga od nadležnog ureda.

Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15 ; NN 121/16) uređuje načine i uvjete pod kojima pravne i / ili fizičke osobe mogu obavljati ugostiteljsku djelatnost. Ugostiteljska djelatnost temeljem Zakona obuhvaća pripremanje i usluživanje jela, pića i napitaka i pružanje usluga smještaja. Prema Zakonu turističke usluge na seljačkom gospodarstvu i obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu mogu uključivati pripremanje i usluživanje toplih i hladnih jela i napitaka, kušanje vina i usluge smještaja. Usluge smještaja pružaju se u sobi, apartmanu, ruralnoj kući do najviše 10 smještajnih jedinica, odnosno mogu primiti 20 osoba istodobno. Smještaj u kampovima obuhvaća 20 smještajnih jedinica, što znači da može primiti 60 osoba istodobno. Jela, pića i napici koji se poslužuju gostima moraju biti karakteristični za kraj u kojem se nalazi domaćinstvo, što znači da se jela, pića i napici moraju pripremati na tradicionalan način. Istodobno se može posluživati najviše 80 osoba.

Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (NN 54/16) propisuje minimalne uvjete za vrste objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge, kategorije, uvjeti i oznake za kategorije, i načine označavanja kategorija. Također Pravilnikom je određen sastav povjerenstva koji provodi očevid u objektu i određeno je što se sve smatra pretežito vlastitom proizvodnjom, a što hranom, pićima i napicima tradicionalnim za kraj u kojem se obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo nalazi. Objekti čine funkcionalnu cjelinu u kojima se ovisno o vrsti pružaju ugostiteljske usluge i usluge smještaja, također moraju ispunjavati sve uvjete za pojedinu vrstu, kategoriju i oznaku kvalitete koji su propisani Pravilnikom. Objekti se razvrstavaju u sljedeće vrste – vinotočja / kušaonice, izletišta, soba, apartman, ruralna kuća za odmor, kamp, kamp odmorište.¹⁷ Kategorija objekta određuje se temeljem propisanih uvjeta za uređenje, opremu, uređaje, usluge i drugo. Kategoriju dva, tri i četiri sunca imaju soba, apartman, ruralna kuća za odmor i kamp. Da bi obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo moglo pružati ugostiteljske usluge i usluge smještaja mora ishoditi rješenje o odobrenju.

Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN 5/08) propisuje vrste, minimalne uvjete za vrste, kategorije, načine označavanja kategorija, kao i načine kategorizacije objekata u kojima se pružaju usluge smještaja. Objekt se definira kao funkcionalna cjelina u kojoj se gostima pružaju ugostiteljske usluge pripremanja i usluživanja jela, pića i napitaka, usluge smještaja i ostale usluge. Pravilnikom je određeno pet vrsta objekata, a to su vinotočje / kušaonice, izletišta, soba, apartman i kamp. S time da se soba, apartman i kamp kategoriziraju u tri kategorije – jedno, dva ili tri sunca. Svi objekti seljačkog domaćinstva moraju posluživati poljoprivredne proizvode proizvedene na domaćinstvu ili proizvode proizvedene na nekom drugom domaćinstvu ali moraju biti upisane u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava i mogu se posluživati proizvodi koje je član seljačkog domaćinstva ubrao.

Zakonske odredbe koje reguliraju pružanje turističkih usluga u ruralnom turizmu upućuju na to da se pružanjem turističkih usluga mogu baviti samo ona domaćinstva koja su za to registrirana, da domaćinstva svojim gostima ne smiju posluživati proizvode koji nisu proizvedeni na nekom od domaćinstva. Svako domaćinstvo mora se pridržavati i Zakona o hrani.

¹⁷ Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (NN 54/16)

3.4.3. Programi poticaja i potpora za ruralni razvoj Republike Hrvatske

Nakon pristupanja Republike Hrvatske, Europskoj Uniji došlo je do velikih promjena koje se prije svega odnose na sustav poticaja i potpora u funkciji razvoja seoskog turizma. Najveći dio poticaja odvija se preko Ministarstva poljoprivrede. Godine 2013., bio je aktualan IPARD program, a nakon njegovog zatvaranja, razvoj turizma na ruralnim područjima potiče se kroz Program ruralnog razvoja za razdoblje 2014. – 2020. godine, kroz mjeru 6 i mjeru 7. Razvoj seoskog turizma moguće je poticati i kroz program „Konkurentnost i kohezija“ i program „Učinkoviti ljudski potencijali“.

Program ruralnog razvoja za razdoblje 2014. – 2020., odobren je od strane Europske komisije. Europska Unija uredbom ruralnog razvoja definira tri dugoročna strateška cilja i šest prioriteta. Programom je definirano 18 mjera, a njihov cilj je povećanje konkurentnosti hrvatske poljoprivrede, šumarstva i unapređenje životnih i radnih uvjeta u ruralnim područjima. U radu će se navesti samo mjera 6 i mjera 7 koje su bitne za razvoj turizma.

Mjera 6 odnosi se na razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja, odnosno cilj mjere je potaknuti ostanak mladih u ruralnim područjima, i omogućiti im zapošljavanje i izvan poljoprivrednih zanimanja. Podmjere koje su definirane Programom odnose se na potpore mladim poljoprivrednicima, potpore ulaganja u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području, potpore razvoja malih poljoprivrednih gospodarstava i ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima.

Nadalje, mjera 7 odnosi se na temeljne usluge i obnavljanje sela u ruralnim područjima. Cilj ove mjere je osigurati kvalitetnu komunalnu i društvenu infrastrukturu, kako bi ruralna područja opet postala željena mjesta za obavljanje rada. Podmjere se odnose na sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima, i na ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje temeljnih usluga za ruralno stanovništvo.

Cilj operativnog programa **Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.**, je jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća, poljoprivrednog sektora i sektora za ribarstvo i akvakulturu. A konačno cilj operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020., je osigurati kvalitetne sustave za obrazovanje i cijeloživotno učenje.

3.5. SWOT analiza ruralnog turizma Republike Hrvatske

Na temelju obilježja ruralnog turizma Republike Hrvatske iznosi se SWOT analiza sa sažetim prikazom jakih i slabih strana hrvatskog turističkog proizvoda ruralnog turizma, i iznose se prilike i prijetnje koje mogu utjecati na daljnji razvoj ruralnog turizma. Jake i slabe strane odnose se na resursno – atrakcijsku osnovu, ljudske potencijale, turističku ponudu i infrastrukturu.

Tablica 11 SWOT analiza ruralnih područja Republike Hrvatske

JAKE STRANE	SLABE STRANE
RESURSNO – ATRAKCIJSKA OSNOVA	
<ul style="list-style-type: none"> • Ljepota i raznolikost pejzaža, • Ruralna tradicija, • Tradicijsko graditeljsko naslijeđe, • Raznolikost gastronomske ponude, • Bogata kulturna baština 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna uređenost okoliša, • Nedovoljna valorizacija kulture života i rada, • Nedovoljna iskorištenost potencijala prirodne resursne osnove
LJUDSKI POTENCIJALI	
<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznata potreba za stručnim osposobljavanjem za potrebe ruralnog turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • Nerazumijevanje globalnih trendova na turističkom tržištu, • Loša informiranost o mogućnostima korištenja Europskih fondova, • Nedovoljna razina znanja o destinacijskom menadžmentu
TURISTIČKA PONUDA	
<ul style="list-style-type: none"> • Raste broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i turističkih seoskih obiteljskih domaćinstava, • Prepoznatljive ruralno – turističke regije 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak smještajnih kapaciteta, • Nedovoljna kontrola kvalitete usluge, • Nepostojanje složenih turističkih proizvoda

INFRASTRUKTURA	
<ul style="list-style-type: none"> • Bolja prometna povezanost, • Povoljan geoprometni položaj, • Sve veći broj biciklističkih staza, vinskih cesta, planinarskih staza 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvaliteta lokalnih cesta, • Loše usluge međumjesnog javnog prijevoza

PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Pojačan interes za razvoj kontinentalne Hrvatske, • Raspoloživost fondova i programa Europske Unije, • Povoljna kretanja turističke potražnje 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagađivanje okoliša, • Depopulacija prostora, • Odustajanje od proizvodnje tradicionalnih proizvoda, • Sve veća konkurencija

Izvor: obrada autora prema: Ivandić, N., Kunst, I., „Akcijski plan razvoja turizma ruralnih područja RH“, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Institut za turizam, 2015., str. 37 - 37, dostupno na: <https://gorskenovosti.files.wordpress.com>, (06.05.2018.)

Hrvatska ima iznimne mogućnosti za razvoj ruralnog turizma, ali se ne razvija u dovoljnoj mjeri, jer još uvijek ne postoji prikladna razvojna strategija. Ruralni turistički proizvod predstavlja veliku konkurentsku prednost hrvatskog turizma na stalno rastućem i sve zahtjevnijem međunarodnom tržištu. Njegovom razvoju treba pristupiti krajnje oprezno i organizirano, jer vizija razvoja ruralnog turizma glasi – da će u 2020. godini ruralni turizam biti konkurentan i sve traženiji izvozni proizvod Hrvatske. Ruralna područja će turiste privlačiti ekološkom očuvanošću, autentičnim ugođajem i osebnom ponudom koja će biti namijenjena različitim potrošačkim segmentima.

4. RURALNI TURIZAM BOSNE I HERCEGOVINE – obilježja i trendovi

Ovo poglavlje odnosi se na obilježja i stanje ruralnog turizma na prostoru Bosne i Hercegovine. Pomoću grafičkih prikaza želi se prikazati koliko je ruralni prostori ustvari posjećen od strane turista, koliko se vremenski zadržavaju na takvim prostorima. Osim toga navedene su i institucije, zakoni i pravilnici koji se primjenjuju kako bi se na što kvalitetniji način ruralni prostori razvili u što posjećenije turističke destinacije. Kao zaključak poglavlja iznesena je SWOT analiza kojom se žele prikazati snage, slabosti, prilike i prijetnje razvoja ruralnog turizma.

4.1. Obilježja ruralnog prostora Bosne i Hercegovine

Teritorij Bosne i Hercegovine prostire se na površini od 51 000 kilometara kvadratnih. Teritorij je podijeljen na dva entiteta, odnosno administrativne jedinice, a to su Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS), i Brčko Distrikt (BD).¹⁸ Država ima ukupno 142 općine od čega se Federacija Bosne i Hercegovine sastoji od 79 općina, koje su grupirane u 10 kantona, a Republika Srpska se sastoji od 63 općine.

Osnovno obilježje ruralnih područja su brdsko – planinska područja, na koja otpada 66% ukupne površine, 29% teritorija obuhvaća krš, a samo 5% područja klasificira se kao ravnice. Brdovita područja i područja visokih planina prekrivena su šumama. Šume se rasprostiru na 2,7 milijuna hektara. Zemljišta se dijele na ona obradiva i manje obradiva. Ta podjela nastala je zbog velikog broja mina, i velike količine neeksplodiranih eksplozivnih sredstava koji se nalaze na tim zemljištima. Te se upravo zbog toga veliki dio površina, odnosno zemljišta svrstava pod nepovoljna ili manje obradiva područja, koja se klasificiraju prema određenim kriterijima. Kriteriji koji se koriste su sljedeći:

- zemljišta iznad 800 metara nadmorske visine,
- zemljišta od 600 do 800 metara nadmorske visine,
- zemljišta između 300 i 600 metara nadmorske visine,
- općine čija je gustoća naseljenosti manja od 45 osoba po kvadratnom kilometru.¹⁹

¹⁸ Strateški plan BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja (2008. – 2011.), Bosna i Hercegovina, str. 15

¹⁹ Ibidem., str. 19

Bosna i Hercegovina smatra se jednom od najruralnijih zemalja u Europi, i prema kriterijima koje je postavila Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) nalazi se na četvrtom mjestu.²⁰ Ispred Bosne i Hercegovine nalaze se samo Crna Gora, Irska i Finska. Ruralna područja raspolažu zemljišnim resursima, prirodnim izvorima, netaknutom prirodom, biološkom i geološkom raznolikošću te poljoprivrednim resursima, i drugim resursima koji imaju veliki potencijal za razvoj.

Ruralna područja Bosne i Hercegovine, kao i Republike Hrvatske utvrđena su primjenom definicije koju koristi Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). Prema toj definiciji, ruralnim područjima smatraju se ona područja koja imaju manje od 150 stanovnika po kilometru kvadratnom. Prema tome 81% ukupne površine klasificira se kao ruralno područje na kojem živi 61% ukupnog broja stanovnika. Od ukupno 149 općina, njih 114 klasificira se kao ruralne, i imaju oko 2. 372, 162 stanovnika. Također prema definiciji Organizacije, na teritoriju Bosne i Hercegovine postoji samo pet općina čiji broj stanovnika na kilometar kvadratni prelazi 150, a to su sljedeće općine: Sarajevo, Tuzla, Banja Luka, Cazin i Goražda. Sve općine koje su smještene na jugozapadu i sjeveroistoku države klasificirane su kao ruralne.

Stanovništvo općina podijeljeno je u tri grupe:

- koji žive u pretežno urbanim općinama 58%,
- koji žive u poluurbanim općinama 26%,
- koji žive u pretežno ruralnim općinama 16%.²¹

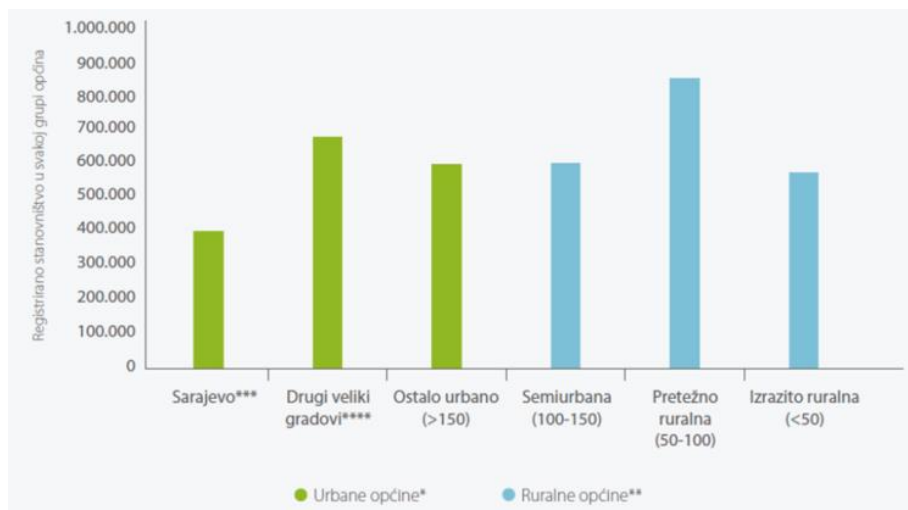
Općine koje se klasificiraju kao pretežno ruralne su one koje imaju ili skoro pa nemaju u svojem sastavu urbanih naselja. Stanovnici takvih područja ovise o specifičnim ruralnim aktivnostima.

²⁰ Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str. 9

²¹ Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str. 36

Područje Bosne i Hercegovine može se radi lakšeg pregleda podijeliti u dva dijela, a to su urbani i ruralni. Iz grafičkog prikaza je vidljivo kako je 45% stanovništva urbano, a 55% ruralno.²² Iako se cijelo vrijeme navodi da na teritoriju države je 60% ruralnog stanovništva, na ovom prikazu je drugačije zbog toga što su neke općine koje su ruralne svrstane u grupu pod nazivom Sarajevo.

Slika 2 Udio urbano i ruralno stanovništva na području Bosne i Hercegovine

Izvor: Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str.39, URL: http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/library/democratic_governance/rural-development-in-bosnia-and-herzegovina--myth-and-reality.html (20.07.2018.)

Udio radno aktivnog stanovništva je manji u ruralnim područjima u odnosu na urbana područja. Procjenjuje se da je u urbanim područjima 75% stanovništva radno aktivno, a 27% u ruralnim područjima.²³ Što se tiče stope nezaposlenosti može se zaključiti kako je ustvari mala razlika između urbanog i ruralnog područja. Statistički gledano, stopa nezaposlenosti ruralnih područja procjenjuje se na 49%, a za urbana područja stopa nezaposlenosti procjenjuje se na 46%.²⁴ Zbog većeg broja zaposlenih u urbanim područjima i BDP per capita je veći u odnosu na ruralna. Ukupan BDP per capita ruralnih područja iznosi 3 421 USD, odnosno niži je za 43% od ukupnog BDP per capita urbanih područja.²⁵

²² Ibidem, str. 39

²³ Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str. 41

²⁴ Ibidem, str. 42

²⁵ Ibidem, str. 45

Iako razne studije navode da u Bosni i Hercegovini ne postoje značajne razlike između ruralnih i urbanih područja u nastavku rada istaknuti su trendovi koji znatno utječu na razvoj ruralnog prostora. Ruralni prostori nisu ugroženi samo u Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj, već i diljem Europe. Trendovi koji utječu na razvoj ruralnih prostora su migracije, napuštanje poljoprivrede i siromaštvo.

Trend migracija je da se ljudi pretežno sele u Sarajevo i druge veće gradove, iz razloga što im gradovi pružaju bolje uvjete za život. Tempo migracija je relativno spor, zato što urbana područja rastu za 0,2% godišnje, a ruralna područja se smanjuju za 0,15% godišnje.²⁶ Stanovnici ruralna područja pretežno napuštaju zbog velike udaljenosti, loše infrastrukture, loše ekonomske situacije i nedostatka zdravstvenih usluga, obrazovnih ustanova i drugo.

Iako poljoprivreda predstavlja najvažniju djelatnost ruralnih područja, broj stanovnika koji se njome bavi svakim danom se smanjuje. U Bosni i Hercegovini ukupno ima 640 000 ruralnih domaćinstava, ali većina ih samo ima vrt za vlastite potrebe. Od ukupno 640 000 domaćinstava, 36% ih se klasificira kao mala gospodarstva, njih 13% se poljoprivredom bavi kao dopunskom djelatnošću, a samo 1% domaćinstava je registrirano pod komercijalne farme.²⁷ Što se tiče ostvarivanja prihoda, ukupno 6,6% prihoda domaćinstava ostvaruje se od poljoprivrede, a 6,5% glavninu prihoda ostvaruje od proizvodnje poljoprivrednih proizvoda.²⁸ Na području Bosne i Hercegovine 20% zemljišnih površina nije moguće obrađivati iz određenih razloga. Poljoprivreda može dati značajan doprinos razvoju ruralnog prostora, ali ona ne može predstavljati glavnu pokretačku snagu. Problemi s kojima se poljoprivreda susreće najviše se odnosi na nedostatak finansijskih sredstava, kojim bi se mogla modernizirati oprema potrebna za proizvodnju, i osigurati plasmana proizvoda na tržište.

Siromaštvo ruralnih prostora ogleda se kroz imovinu, obrazovanje, prehranu i novčana sredstva koja stanovnici posjeduju. Oko 20% stanovništva u ruralnim područjima živi u siromaštvu, a 18% ih živi u urbanim područjima.²⁹ Siromaštvo je u ruralnim područjima oko 10% teže nego u urbanim.

²⁶ Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str. 39

²⁷ Ibidem, str. 11

²⁸ Ibidem, str. 12

²⁹ Ibidem, str. 22

Da bi se situacija u ruralnim prostorima popravila, potrebno je osmisliti kvalitetan plan za ruralni razvoj. Promjene koje je potrebno uvesti može se svrstati u nekoliko točaka:

- poboljšati zdravstvenu zaštitu stanovnika,
- izgraditi obrazovne ustanove i osigurati obrazovanje za mlade,
- izgraditi kanalizaciju i osigurati pitku vodu,
- poljoprivrednicima osigurati suvremenu tehnologiju i kvalitetno tržište,
- smanjiti udaljenost do većih gradova,
- proširiti mrežu prometnica i unaprijediti gradski prijevoz,
- osigurati radna mjesta za ruralno stanovništvo,
- ubrzati usvajanje EU normi i povećati pristup EU tržištima i fondovima,
- unaprijediti funkcionalnost vlasti.³⁰

Uvođenjem navedenih promjena dovelo bi do unaprjeđenja života na selu, što bi kao pozitivnu posljedicu izazvalo ostanak domicilnog stanovništva na ruralnim prostorima. Naravno svaka promjena traži određena novčana sredstva, ali može se reći da Bosna i Hercegovina ima tu sreću što ima potporu od strane Europske Unije iako nije njezina članica.

Sljedeće poglavlje odnosi se na razvoj ruralnog turizma Bosne i Hercegovine, točnije kroz to poglavlje navode se resursi koje posjeduje ruralni prostor, te se pomoću grafičkih prikaza želi prikazati kakva je potražnja za ruralnim turizmom te da li ona raste ili se smanjuje kroz promatrane godine.

³⁰ Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str. 147

4.2. Razvoj ruralnog turizma Bosne i Hercegovine

Ruralni turizam se u ruralnim prostorima Bosne i Hercegovine razvija s ciljem unaprjeđenja života na selu. Ruralni turizam uključuje sve aktivnosti koje se turistu mogu ponuditi i organizirati unutar prostora. Vrste ruralnog turizma koje se najviše razvijaju i u čiju se valorizaciju najviše ulaže su ekoturizam, avanturistički i seoski turizam. Izuzetno veliki potencijal za razvoj ruralnog prostora posjeduju sljedeći resursi - okoliš, poljoprivreda, običaji, gastronomija, kultura i gostoljubivost domaćina.

Bosna i Hercegovina prirodno je vrlo zanimljiva i temelji se na raznolikosti biljnih i životinjskih vrsta. Na prostoru Bosne i Hercegovine zabilježeno je oko 10 550 različitih životinjskih vrsta, od kojih se najviše ističu ribe, ptice i sisavci. Što se tiče biljnih vrsta, na prostoru Bosne i Hercegovine zabilježeno je oko 7 450 različitih biljnih vrsta, među kojima se najviše ističu gljive, alge i lišajevi.³¹ Ukupna površina Bosne i Hercegovine iznosi 51 000 kilometara kvadratnih od čega na zaštićena područja otpada samo 0,60% od ukupne površine. Broj zaštićenih područja od 1954. godine do danas je u blagom porastu, ali i dalje ne dovoljno. Razlog tomu je to što se zaštićenim područjima ne upravlja prema znanstveno ekološkim principima. Zaštićenim područjima smatraju se nacionalni parkovi, parkovi prirode, strogi prirodni rezervati, specijalni rezervati prirode, spomenici prirode, prirodni rezervati sa upravljanjem i rezervati prirodnih predjela.

Tablica 12 Zaštićena područja Bosne i Hercegovine

KATEGORIJA	BROJ ZAŠTIĆENIH PODRUČJA
Nacionalni park	4
Park prirode	2
Strogi prirodni rezervat	16
Prirodni rezervat sa upravljanjem	9
Specijalni prirodni rezervat	8
Rezervat prirodnih predjela	11
Spomenik prirode	110
Ukupno	158

Izvor: Federalno ministarstvo okoliša i turizma, URL: www.fmoit.gov.ba, (02.09.2018.)

³¹ Federalno ministarstvo okoliša i turizma, URL: <http://www.fmoit.gov.ba/ba/page/27/zascarontieni-dijelovi-prirode>, (02.09.2018.)

Tablica 12 prikazuje broj zaštićenih područja određene kategorije na području Bosne i Hercegovine. Na području Bosne i Hercegovine registrirano je 158 zaštićenih područja, od čega najviše ih je registrirano pod kategorijom spomenici prirode. Bosna i Hercegovina ima samo četiri nacionalna parka, i dva parka prirode. Površina nacionalnih parkova pokriva sva bitna endemična područja. Osim toga, Bosna i Hercegovina ima 16 strogih prirodnih rezervata, 9 prirodnih rezervata sa upravljanjem, 8 specijalnih prirodnih rezervata i 11 rezervata prirodnih predjela.

Prirodni resursi koji su pogodni za razvoj turizma su planine, rijeke, jezera, šume i slapovi. Iako postoje brojni resursi, ponuda i dalje nije kvalitetno osmišljena, te zbog toga turistički potencijal takvih područja pada. Planinska područja idealna su za provođenje ljetnih i zimskih sportskih aktivnosti. Planine poput Bjelašnice, Vlašić i Jahorine pozicionirale su se na tržište kao zimovališta, koja svake godine bilježe porast svojih posjetitelja. Razvijaju se zimski sportovi poput skijanja i sanjkanja, ali provode se i ljetne aktivnosti poput biciklizma, šetnje, penjanja po stijenama, paragliding i drugi. Nadalje na rijeci Tari razvija se avanturistički turizam, odnosno od vodenih aktivnosti najviše se organizira rafting i vožnja kanuom.

Među turistima sve priznatija postaju etno naselja, odnosno sela koja karakteriziraju tradicionalna arhitektura i navike. Većinom su to planinska sela koja su naseljena tokom cijele godine i stanovnici tih naselja razvijaju svoju ponudu kojom žele privući što veći broj posjetitelja kako bi ih upoznali sa svojim običajima. Ponuda se sastoji od smještaja, prehrane, prodaje suvenira i provođenja aktivnosti. Etno sela koja žive od turizma su Etno Selo Stanišići, Etno Selo Kotromanićevo i Etno Selo Čardaci.

Etno Selo Stanišići je selo koje se sastoji od dvadesetak drvenih kućica, mljekare, vodenice, dva hotela, restorana, konobe i krčme, wellness centra i sportskog centra. Selo raspolaže sa 327 ležaja koji su raspoređeni u hotelima i etno kućicama. Ugostiteljski objekti uređeni su na tradicionalan način, odnosno sve je izgrađeno od drveta i kamena. Poslužuju se tradicionalna jela i pića, i cijene su pristupačne za sve uzraste.

Etno Selo Čardaci svojim turistima nudi smještaj u rustikalno opremljenim kućicama koje su bogate etno motivima. U sklopu sela nalazi se i restoran u kojem se najviše poslužuju riblji specijaliteti zbog toga što se u sklopu sela nalazi ribnjak. Pivnica – rakijarnica nudi bogati izbor domaćih rakija i likera, a najpoznatija među turistima je rakija „Viteška krv“.

Što se tiče ponude smještajnih kapaciteta u ruralnom prostoru Bosne i Hercegovine nije dovoljno, odnosno na ispravan način valorizirana. Turistima se smještaj nudi u pansionima, planinskim kolibama, etno selima, kampovima, seoskim kućama za odmor i na seoskim domaćinstvima. Bosna i Hercegovina raspolaže sa ukupno 40 pansiona, 14 seoskih domaćinstava, 16 planinskih koliba, 15 etno sela, 12 kampova i 4 seoske kuće. Objekti u seoskom domaćinstvu predstavljaju funkcionalnu cjelinu u kojoj fizička osoba pruža usluge smještaja i usluge prehrane. Vrste objekata određene su ovisno o vrsti ugostiteljske usluge i minimumu. Vrste objekata na seoskom domaćinstvu su soba, apartman, studio apartman, kuća za odmor i kamp. Uvjeti i načini kategorizacije nabrojanih objekata isti su kao i u Republici Hrvatskoj.

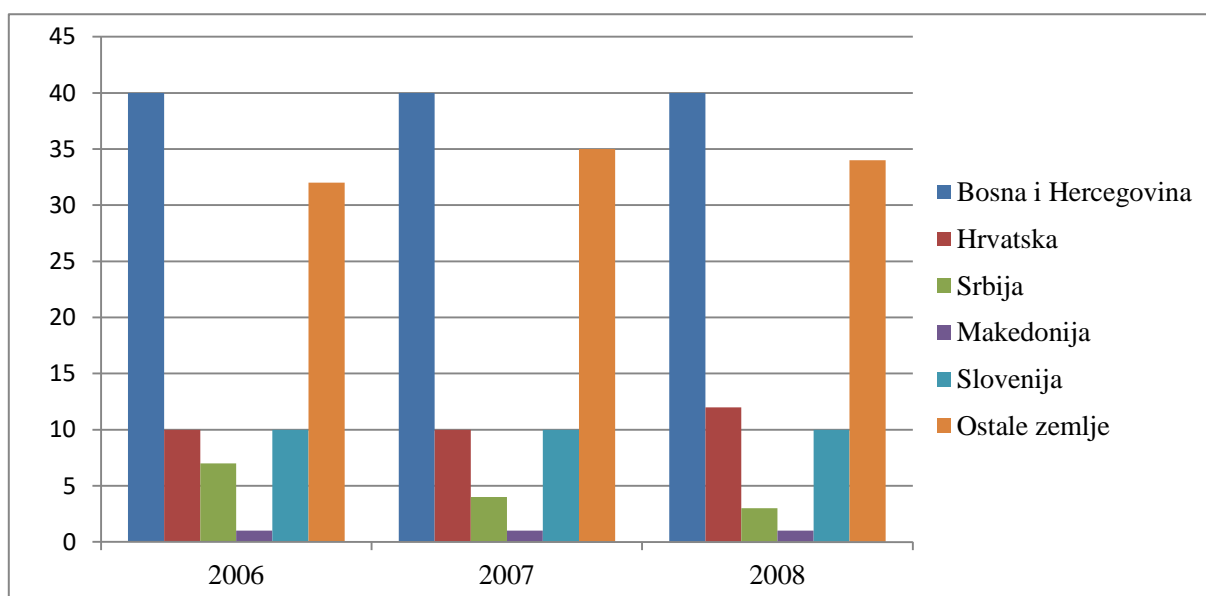
Stanovnici Bosne i Hercegovine veliku pažnju poklanjaju pripremi hrane. Tradicionalna hrana uglavnom se priprema s mesom, te su obroci obilni i ukusni. Od mesa se najviše pripremaju ćevapi, begova čorba, pite i burek. Zbog geografskog položaja kuhinja je slična grčkoj, turskoj i drugim mediteranskim kuhinjama. Hercegovina je pogodna za uzgajanje vinove loze i proizvodnju vina, a u ostalim dijelovima Bosne proizvode se rakije od kojih je najpoznatija šljivovica. Od slatkih jela priprema se baklava, tufahije i kadaif. Uz sve to nezaobilazno je ispijanje crne kave.

Iako ruralni prostori posjeduju brojne resurse, turistička ponuda i dalje nije dovoljno valorizirana. Bez kvalitetne ponude turizam nije moguće razvijati, a nedovoljnim ulaganjem sredstava dolazi do propadanja takvih prostora. Stoga je potrebno osmisliti kvalitetnu ponudu koju će turističke agencije moći predstavljati potencijalnim turistima.

U nastavku rada daje se pregled statističkih pokazatelja koji se odnose na broj dolazaka i noćenja u Federalnoj Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj. Sljedeći prikazi su za razdoblje od 2006. do 2008. godine, zato što novijih podataka nema zbog ne kontinuiranog praćenja. Federalnu Bosnu i Hercegovinu posjećuju najviše turisti iz Slovenije, Makedonije, Srbije, Hrvatske i okolice Bosne i Hercegovine, te ostalih zemalja u koje se ubrajaju Austrija, Njemačka, Poljska, Češka, Francuska, Italija, Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija.

Grafički prikaz prikazuje ostvareni postotak dolaznosti turista na ruralna područja Federalne Bosne i Hercegovine. Statistički podaci odnose se na razdoblje od 2006. do 2008. godine. Prema danim podacima vidljivo je kako se broj dolazaka svake godine povećava. Prema podacima najviše turista je iz okolnih mjesta Bosne i Hercegovine, te njihov udio iznosi kroz sva tri prikazana razdoblja 40% od ukupnog broja dolazaka. Broj dolazaka turista iz Hrvatske svake godine se povećava te je u 2008. godini zabilježeno najviše ostvarenih dolazaka. Najmanje turista dolazi iz Makedonije. Iz grafa se vidi kako veliki postotak dolaznosti ostvaruju ostale zemlje, a u tu skupinu ubrajaju se turisti iz Austrije, Njemačke, Sjedinjenih Američkih Država, Italije, Poljska i Francuska, Češke i Velike Britanije.

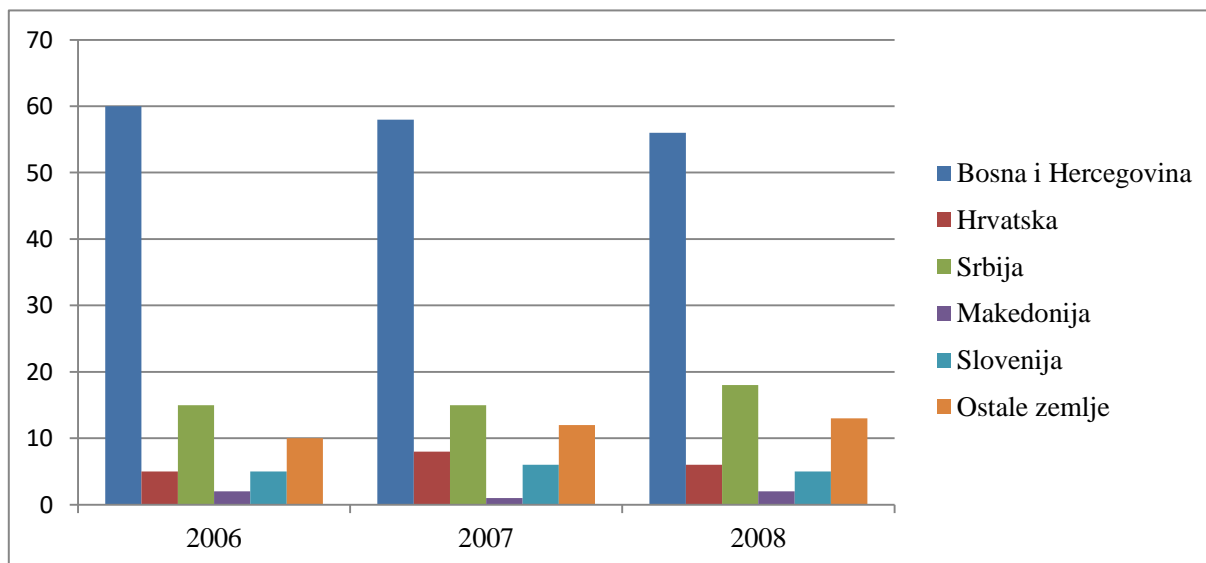
Grafikon 2 Broj dolazaka turista na ruralna područja FBiH

Izvor: A Study of Rural Tourism in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, 2009., URL: <http://alterural.ba/uploads/PDF%20fajlovi/Study%20of%20Rural%20Tourism%20in%20BiH.pdf>, str.28 (22.07.2018.)

Sljedeći graf (Grafikon 3) prikazuje ostvarenu dolaznost na ruralnom području Republike Srpske za razdoblje od 2006. do 2008. godine. Najviše turista dolazi iz okolnih područja Bosne i Hercegovine, ali se njihov broj od 2006. godine do 2008. godine smanjio ali ne značajno. Najviše turista ruralna područja posjetilo je 2007. godine kada je ostvareno oko 7% dolazaka. A najmanje turista dolazi iz Makedonije.

Grafikon 3 Broj dolazaka turista na ruralna područja RS

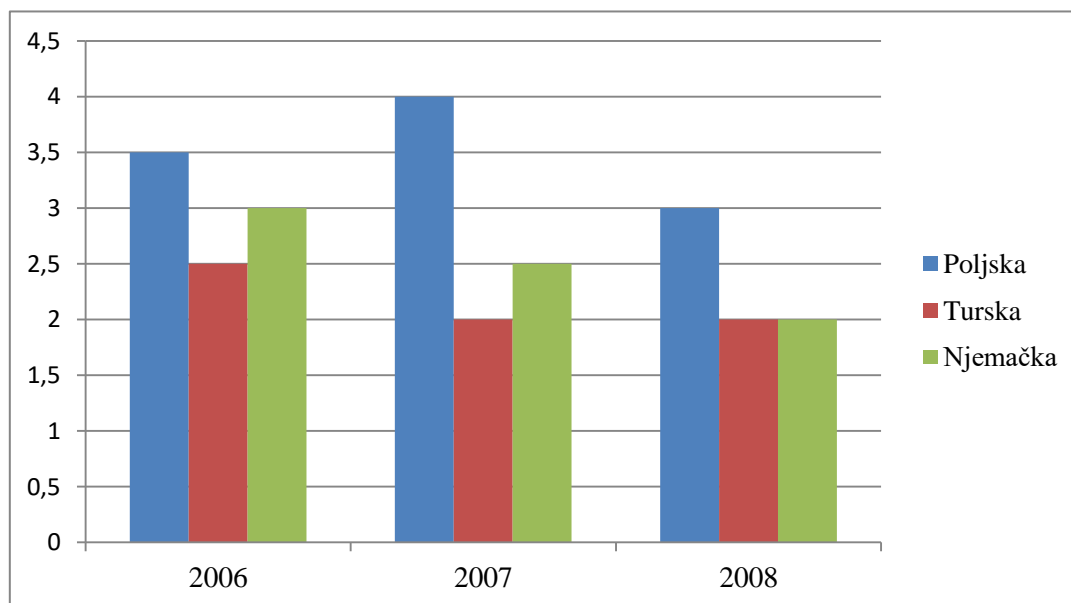

Izvor: A Study of Rural Tourism in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, 2009., URL: <http://alterural.ba/uploads/PDF%20fajlovi/Study%20of%20Rural%20Tourism%20in%20BiH.pdf>, str.28 (22.07.2018.)

Iz prethodnih grafičkih prikaza može se zaključiti kako je Bosna i Hercegovina turistička destinacija koja je najtraženija od strane turista iz šire okolice Bosne i Hercegovine, te Austrije, Njemačke, Sjedinjenih Američkih Država, Italije, Poljska i Francuska, Češke i Velike Britanije. To su pretežno zemlje koje imaju malo ruralnih površina i vjerojatno iz tog razloga svoj odmor žele provesti na mirnim mjestima. Dok su Republika Hrvatska i Republika Slovenija među razvijenijim ruralnim zemljama, i takve turističke destinacije im nisu zanimljive i privlačne, jer i one grade sličnu ponudu.

Sljedeći podaci odnose se na ostvareni broj noćenja u Federalnoj Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj za razdoblje od 2006. do 2008. godine. Grafikon 4 prikazuje prosječan broj ostvarenih noćenja kroz tri godine na području Federalne Bosne i Hercegovine. Poljaci u ruralnim područjima prosječno ostvare 3 do 4 noćenja, turisti iz Turske i Njemačke oko 3 noćenja. Iz prikaza je vidljivo kako je najviše noćenja od strane turista iz Njemačke ostvareno 2006. godine, dok je najviše turista iz Poljske noćilo 2007. godine. Godine 2008., najviše noćenja ostvareno je od strane Poljskih turista.

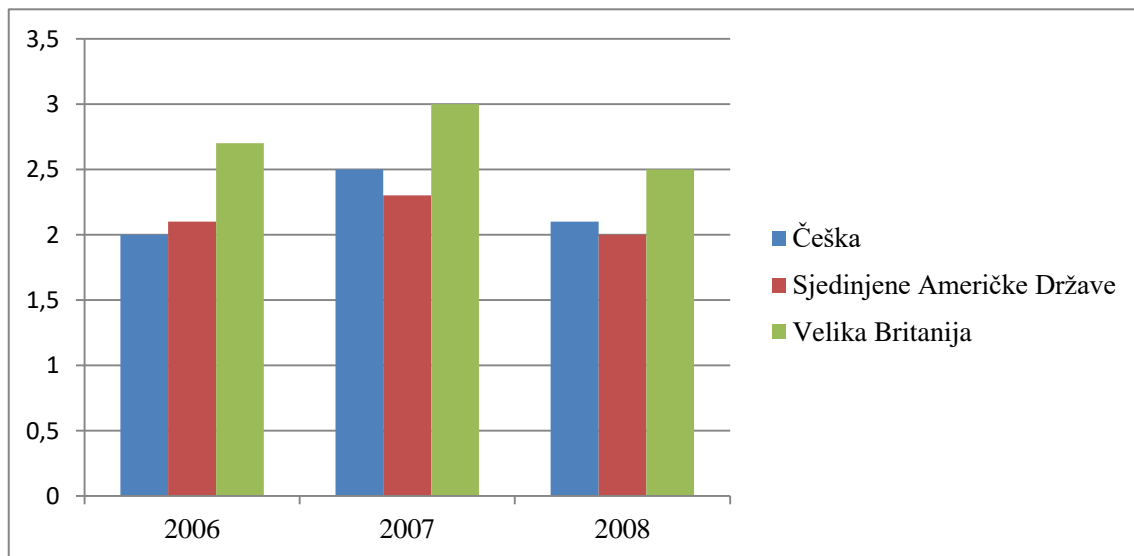
Grafikon 4 Broj ostvarenih noćenja na području FBiH

Izvor: : A Study of Rural Tourism in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, 2009., URL: <http://alterural.ba/uploads/PDF%20fajlovi/Study%20of%20Rural%20Tourism%20in%20BiH.pdf>, str.35 (22.07.2018.)

Sljedeći grafički prikaz (Grafikon 5) također prikazuje broj ostvarenih noćenja, ali na području Republike Srpske, također za razdoblje od 2006. do 2008 .godine. Turisti koji ostvaruju najveći broj noćenja dolaze iz Češke, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država. Turisti ukupno na tom području ostvare 3 noćenja. Godine 2006., turisti iz Velike Britanije ostvarili su 2,7 noćenja, dok su 2007. godine ostvarili ukupno 3 noćenja, a 2008. godine oko 2,5 noćenja. Turisti iz Češke i Sjedinjenih Američkih Država ostvaruju podjednaki broj noćenja te se taj broj kreće od 2 do 2,5 noćenja.

Grafikon 5 Broj ostvarenih noćenja na području RS

Izvor: A Study of Rural Tourism in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, 2009., URL: <http://alterural.ba/uploads/PDF%20fajlovi/Study%20of%20Rural%20Tourism%20in%20BiH.pdf>, str.35 (22.07.2018.)

Iako se Bosna i Hercegovina smatra jednom od najruralnijih zemalja na području Europe, i dalje je potrebno ulagati u ruralni razvoj. Da bi se ruralna područja razvijala u pozitivnom smjeru potrebno je ispuniti mjere koje su navedene u Nacionalnom izvještaju o humanom razvoju. Mjere koje su određene u Nacionalnom izvještaju o humanom razvoju su sljedeće:

- pružiti podršku poljoprivrednicima kako bi se modernizirala,
- osigurati obuku poljoprivrednicima,
- unaprijediti pristup kreditnim sredstvima,
- riješiti infrastrukturna pitanja vodoopskrbe i kanalizacije,
- poboljšati obrazovni sustav,
- osigurati radna mjesta za radno aktivno stanovništvo,
- unaprijediti javni prijevoz,
- osigurati dovoljno financijskih sredstava za ruralni razvoj,
- osigurati da ruralno stanovništvo ne napušta ruralna područja i njezine djelatnosti.³²

Te mjere prije svega odnose se na poboljšanje životnih uvjeta lokalnog stanovništva, jer ako su oni zadovoljni životnim uvjetima u prostoru u kojem borave, veće su šanse da svoje životne potrebe prilagode takvom prostoru.

³² Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu; Ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini: Mit i realnost, Sarajevo, 2013., str. 142

4.3. Institucionalni okvir za razvoj ruralnog turizma na prostoru Bosne i Hercegovine

U Bosni i Hercegovini postoje dva entiteta, to su Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Distrikt Brčko. Kao što je već prije navedeno Federacija Bosne i Hercegovine ima 10 kantona, i država raspolaže sa 149 općina. Postoji mnogo zakona i regulatornih okvira koji se dotiču pitanja razvoja ruralnih područja. Da bi se regulatorni sistem uopće mogao razumjeti prije svega potrebno je poznavati regulatorni okvir. Regulatorni okvir dijeli se na dva nivoa, to su državni i entitetski nivo.³³ Na nivou države djeluje Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, a njegova uloga je da koordinira, razvija i regulira zakone u turizmu. Na nivou entiteta postoji Federalno Ministarstvo za okolinu i turizam, Ministarstvo trgovine i turizma Republike Srpske i Odjeljenje za ekonomski razvoj, sport i kulturu distrikta Brčko. Uloga tih Institucija je da implementiraju važeće propise, te da donose Zakone.

Institucionalni okvir zadužen je za jačanje turističkog sektora, te za pružanje pomoći kod promocije turističkih destinacija. Institucionalni okvir dijeli se na tri nivoa, to su entitetski, kantonalni i državni nivo.³⁴ Entitetski nivo obuhvaća turističke zajednice i organizacije koje imaju za zadatak jačanje turističkog sektora. Također jedan od zadataka je i da vrše adekvatnu promociju ruralnih prostora. Na kantonalnom nivou djeluju kantonalne turističke zajednice i regionalne turističke zajednice koje razvijaju turističke atrakcije i vrše adekvatnu promociju tih atrakcija. Državni nivo obuhvaća Komoru za vanjsku trgovinu čija je uloga i zadataka da jača i promovira turistički sektor. Osim toga zadatak joj je i da predstavlja interese entiteta, putem entitetskih predstavnika koji su zaposleni u Privrednoj komori entiteta. Osim nabrojanih Ministarstava i Institucija na području Bosne i Hercegovine djeluju i udruženja hotelijera i turističkih zajednica čija je uloga također da jačaju i promoviraju turizam i turističke djelatnosti.

³³ J. Ljutić: Zakoni i regulacije ruralnog turizma u Bosni i Hercegovini, Statistika, istraživanja i rezultati rada na terenu, Udruženje za razvoj ruralnog turizma, Bosna i Hercegovina, 2013., str.6

³⁴ Ibidem, str.7

Na državnom nivou ne postoji Ministarstvo turizma, već samo na entitetskom, a ono je zaduženo za implementaciju propisa i donošenje Zakona. Zakoni koji se primjenjuju u turizmu su:

- Zakon o turizmu,
- Zakon o turističkim zajednicama i promociji turizma u Bosni i Hercegovini,
- Zakon o turizmu u Republici Srpskoj.

Zakoni o turizmu s naglaskom na ruralni turizam uvedeni su kako bi se smanjila šteta koja je prouzročena od strane masovnog turizma. Posebna pažnja pridaje se analizi zakona o zaštiti okoliša, zakona o proizvodnji organske hrane i zakona u ugostiteljstvu. Najvažniji Zakoni i Pravilnici koji se primjenjuju u ruralnom turizmu su:

- Zakon o zaštiti okoliša Federalne Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, broj 33/03, 38/09),
- Zakon o ugostiteljstvu Federalne Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, broj 32/09),
- Zakon o zaštiti okoline Republike Srpske (Službene novine RS, broj 28/07),
- Zakon o organskoj hrani (Službene novine RS, broj 75/04, 71/09),
- Zakon o ugostiteljstvu Republike Srpske (Službene novine, broj 15/10),
- Uredba o klasifikaciji, vrstama objekata u seoskim (ruralnim) domaćinstvima (Službene novine BiH, broj 32/09),
- Uredba o klasifikaciji i kategorizaciji restorana i ugostiteljskih objekata koje mogu ugostiti grupe gostiju koji su na kampiranju u nekom drugom smještaju (Službene novine BiH, broj 32/09).³⁵

³⁵ J. Ljutić: Zakoni i regulacije ruralnog turizma u Bosni i Hercegovini, Statistika, istraživanja i rezultati rada na terenu, Udruženje za razvoj ruralnog turizma, Bosna i Hercegovina, 2013., str.9 - 10

Prema Zakonu o ugostiteljstvu Federalne Bosne i Hercegovine osobe koje imaju registrirano seosko domaćinstvo mogu obavljati sljedeće zadatke:

- izdavati sobe i apartmane ako su kapaciteta 10 do 20 kreveta,
- postaviti kamp za najviše 20 smještajnih jedinica, odnosno mogu primiti 60 gostiju,
- pripremati i servirati hladna i topla jela, pića i napitke iz vlastite proizvodnje za 50 osoba,
- organizirati degustaciju vina i drugih tradicionalnih pića, te servirati domaću hranu u zatvorenom ili otvorenom prostoru vlastitog domaćinstva za najviše 50 osoba,
- prodavati ručno izrađene predmete, organizirati aktivnosti koje promoviraju tradicionalno nasljeđe, tradicionalan način života i kulturu ruralnih područja.³⁶

U sljedećem poglavlju iznesena je SWOT analiza koja je prikazana pomoću tablice. Pomoću SWOT analize izdvajaju se snage i slabosti koje su prepoznate na turističkom tržištu koje su trenutno aktualne, dok se prilike i prijetnje odnose na nešto što bi se moglo dogoditi u budućnosti.

³⁶ Ibidem, str.11

4.4. SWOT analiza ruralnog turizma Bosne i Hercegovine

Na temelju obilježja ruralnog turizma Bosne i Hercegovine iznosi se SWOT analiza sa sažetim prikazom snaga i slabosti, i iznose se prilike i prijetnje koje mogu utjecati na daljnji razvoj ruralnog turizma. Analizirajući sve dosadašnje podatke koji su izneseni u radu, SWOT analiza ustvari predstavlja zaključak na prethodno navedeno.

Tablica 13 SWOT analiza ruralnih područja Bosne i Hercegovine

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • bogatstvo prirodnim resursima, • zaštićena okolina, • raznovrsne vrste ljekovitog bilja, • bogata kulturna i povijesna baština, • očuvanost tradicionalnih zanata, • netaknuta planinska područja, • postojanje nacionalnih parkova 	<ul style="list-style-type: none"> • visoka stopa nezaposlenosti, • velike migracije stanovništva, • nedostatak turističkih mapa i putokaza, • neka područja su još uvijek pod minama, • loša infrastruktura, • nepostojanost Ministarstva turizma na državnom nivou
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • povezivanje urbanih i ruralnih područja, • razvoj poljoprivrede predstavlja prioritet za ukupan razvoj, • oživljavanje kulturnih događaja, • osnivanje eko i etno sela, • osigurati fondove za razvoj ruralnog turizma, • osmisliti turističke aranžmane 	<ul style="list-style-type: none"> • nastavak iseljavanja ruralnog stanovništva, • ograničeni fondovi za razvoj ruralnog turizma, • nedostatak mjera za pomoć kod razvoja ruralnog turizma, • slabo održavanje infrastrukture

Izvor: obrada autora prema; J. Ljutić: Zakoni i regulacije ruralnog turizma u Bosni i Hercegovini, Statistika, istraživanja i rezultati rada na terenu, Udruženje za razvoj ruralnog turizma, Bosna i Hercegovina, 2013., str.23 – 26 (01.08.2018.)

U sljedećem poglavlju iznose se preporuke koje bi trebalo sprovesti u djelo, pomoću kojih bi se ruralni razvoj podigao na razinu više.

5. RURALNI RAZVOJ - preporuke za budućnost

Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina imaju značajnu prirodnu i socio – kulturnu resursnu osnovu za razvoj turizma, ali nije na pravi način iskorištena. Prije svega ruralni turizam razvija se pomoću poljoprivredne proizvodnje, proizvodnje tradicionalnih proizvoda, tradicionalne gastronomije i prezentiranja običaja i baštine. Ruralni turizam se temelji na održivom razvoju.

Ruralni razvoj podrazumijeva integralni i održivi razvoj ruralnog prostora. Cjeloviti razvoj ruralnog prostora bitan je zbog upotpunjavanja ruralne ekonomije koja se u posljednje vrijeme suočava s brojim problemima današnjice. Problemi koji se javljaju na prostoru Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine vezani su uz migracije stanovništva, napuštanje poljoprivredne proizvodnje, pojave siromaštva, zastarjela infrastruktura, nedostatak financijskih sredstava te nedovoljna suradnja nadležnih institucija na regionalnoj i lokalnoj razini.

Održivost predstavlja ključnu komponentu razvojnog procesa, zato što je za kontinuirani razvoj ruralnog prostora potrebno dovesti u ravnotežu razvoj društva, gospodarstva i okoliša. Turizam i održivi razvoj predstavljaju dvije pojave koje su međusobno povezane. Održivi razvoj ruralnog turizma je postupak koji se omogućava razvoj i rast turizma bez da se zapostavljaju i nekontrolirano iskorištavaju resursi pomoću kojih prostor gradi svoju prepoznatljivost. Resursi pomoću kojih se ruralni turizam razvija su klima, tlo, nezagađena voda i zrak, očuvana priroda, mirna okolina, odsutnost buke, zaštićeni prostor, razvijene sportske aktivnosti, tradicionalna gastronomija i izgrađeni smještajni kapaciteti. Resursi koji su od značaja za razvoj turizma potrebno je zaštititi i očuvati kako bi se ispunio cilj održivog razvoja. A cilj održivog razvoja je zadovoljiti potrebe sadašnjih generacija, ali s naglaskom na to da se ne ugroze potrebe budućih generacija.

Rad se bavi analizom ruralnog turizma Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te se kroz prethodna poglavlja obrađuje upravo ta problematika. Navedene države intenzivno razvijaju ruralni turizam, i svoju ponudu svakim danom pokušavaju na što bolji način prezentirati potencijalnim turistima. Kao što je i prije navedeno posjeduju sve što je potrebno za razvoj, međutim dolazi do problema onog trenutka kada određenu ponudu ili plan treba realizirati. Zbog neadekvatnog provođenja mjera i strategija koje se svakim danom donose moglo bi ruralne prostore dovesti do potpune propasti. Da bi se problemi riješili i da bi prije svega

domicilno stanovništvo bilo zadovoljno, potrebno im je osigurati potrebna sredstva. Da bi se ostvario cilj održivog razvoja, treba stvoriti plan koji će budućim generacijama osigurati opstanak na ruralnim prostorima. U nastavku navedene su preporuke za budući razvoj ruralnog turizma, koje bi trebalo realizirati kako bi se razvoj kretao u pozitivnom smjeru.

Preporuke za razvoj ruralnog turizma Republike Hrvatske su sljedeće:

- povećati zaposlenost, s ciljem smanjenja depopulacije sela,
- ulagati u proizvodnju visokokvalitetne i zdrave hrane,
- smanjiti sezonalnost aktiviranjem raspoloživih potencijala kontinentalnog dijela Republike Hrvatske,
- definirati kategorije i vrste te ulogu i položaj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i malih poduzetnika,
- povezati obiteljska poljoprivredna gospodarstva i ugostiteljske objekte,
- pojednostaviti registraciju i postupak plasmana proizvoda obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava na tržište,
- osnovati centar koji će biti zadužen za ocjenjivanje uspješnosti u provedbi ruralnih aktivnosti,
- uvesti kontinuirano statističko praćenje ruralnog turizma,
- stvarati i širiti svijest o turističkoj kulturi, promociji o koncepciji razvoja ruralnih destinacija na lokalnoj i regionalnoj razini,
- osmisliti adekvatnu promociju ruralnih prostora, koju će provoditi turističke agencije,
- osigurati financijska sredstva za provedbu edukacijskih programa koji će biti namijenjeni poljoprivrednicima i poduzetnicima,
- osmisliti program edukacije o korištenju sredstava iz europskih fondova,
- izraditi konkretne planove za razvoj ruralnog turizma na razini županija
- uskladiti postojeće zakonske i podzakonske propise s potrebama razvoja ruralnog turizma.

Navedene preporuke obuhvaćaju sve prethodno istaknute probleme koji utječu na ruralnu ekonomiju, i koje je potrebno riješiti kako bi prije svega domicilno stanovništvo bilo zadovoljno kvalitetom življenja na selu. Primjenom i provedbom navedenog, stanje ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj bi se popravilo i ponuda bi se podigla jednu stepenicu više što bi za cjelokupno gospodarstvo bilo od velikog značaja.

U nastavku navedene su preporuke za razvoj ruralnog turizma Bosne i Hercegovine:

- povećati konkurentnost poljoprivrede,
- unaprijediti tržište poljoprivrednih proizvoda pomoću adekvatne promocije,
- povećati obujam poljoprivredne proizvodnje,
- urediti sustav trgovinskog poslovanja,
- omogućiti zapošljavanje i samozapošljavanje ruralnog stanovništva u ruralnim prostorima,
- educirati ruralno stanovništvo o mogućnostima izrade lokalnih planova za razvoj ruralnog turizma,
- unaprijediti poduzetničke sposobnosti ruralnog stanovništva pomoću edukativnih programa,
- stvoriti organizacije koje će na efikasan način usmjeravati i iskorištavati dobivena financijska sredstva za potrebe ulaganja u razvoj,
- uspostaviti adekvatan sustav financiranja ruralnog razvoja,
- osigurati financijska sredstva za modernizaciju infrastrukture,
- uspostaviti komunikaciju između domicilnog stanovništva i nadležnih institucija,
- izgraditi obrazovne ustanove, i osigurati obrazovanje za sve životne generacije, posebno za mladež,
- izgraditi cestovne pravce koji će spajati ruralne prostore s urbanim,
- ubrzati postupak usvajanja normi Europske Unije,
- uskladiti postojeće zakonske i podzakonske propise,
- poticati suradnju nadležnih institucija s Vladom.

Navedene preporuke riješile bi sve probleme sa kojima se ruralni prostor Bosne i Hercegovine susreće. Prije svega treba osigurati radna mjesta za domicilno stanovništvo i osigurati im potpore kojima će moći graditi i stvarati adekvatnu ponudu. Država bi trebala što prije krenuti s realizacijom svojih planova i projekata, te u izgradnju uključiti i turističke agencije i druge organizacije.

Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina su države koje posjeduju ogroman potencijal da postanu svjetski poznate ruralne destinacije koje će svoju ponudu prilagoditi suvremenim potrebama tržišta.

6. ZAKLJUČAK

Razvoj turizma na ruralnim područjima započeo je još za vrijeme buržoazije i traje sve do danas. Ruralni prostor teško je pojmovno definirati, ali karakteriziraju ga mali broj stanovnika čije je osnovno zanimanje poljoprivreda. Te ruralni prostor predstavlja osnovni resurs za razvoj ruralnog turizma. Ruralni turizam smatra se jednim od najraširenijih selektivnih oblika turizma, koji prvenstveno ovisi o krajoliku, kulturi i nasljeđu. Često se poistovjećuje s agroturizmom, ali važno je istaknuti kako agroturizam predstavlja samo uži pojam. Pojavni oblici ruralnog turizma su seoski, vinski, kulturni, lovni i ribolovni, vjerski i drugi oblici. Prednosti koje donosi ruralni turizam su očuvanje naseljenosti ruralnog područja, stvaranje većih površina seoskog gospodarstva, osposobljavanje seoskog stanovništva za samostalan rad, poticanje proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda, oživljavanje starih zanata, očuvanje izvornih običaja, proširenje turističke ponude i ublažavanje sezonskog karaktera. Da bi se uopće mogao razvijati moraju postojati određene pretpostavke, kao što su atraktivnost lokacije, uređenost objekata za prihvat gosta, ponuda i zakonska osnova razvoja.

Ruralni prostor u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini definiran je od strane Organizacije za ekonomsku suradnju i razvitak, te prema toj definiciji ruralnim prostorima smatraju se oni čiji broj stanovnika ne prelazi 150 stanovnika na kilometar kvadratni. U Republici Hrvatskoj ruralni prostor temelji se na teritorijalnoj podjeli, te se 44% stanovnika smatra ruralnim. A u Bosni i Hercegovini 61% stanovnika klasificira se kao ruralno stanovništvo. Na teritoriju Republike Hrvatske postoji 21 Županija, od čega ih se 14 klasificira kao ruralne županije. Bosna i Hercegovina nema Županije već ima 149 općina, od kojih se 114 klasificira kao ruralne.

Poljoprivreda predstavlja osnovnu gospodarsku granu u Republici Hrvatskoj, ali i u Bosni i Hercegovini. Ta gospodarska grana nije toliko jaka da bi mogla pokrenuti cjelokupni razvoj ruralnih prostora. Veliki problem je to što danas većina stanovništva napušta tu gospodarsku granu, i odlazi živjeti u veće gradove gdje su životni uvjeti bolji. Nedostatak poljoprivrede je to što Institucije koje su odgovorne za njezin razvoj ne izdvajaju dovoljna sredstva za modernizaciju tehnologije i ostale potrebne opreme.

Sljedeći problem koji se javlja u obje države je to što nema adekvatne ugostiteljske ponude. Nedostaje smještajnih objekata, i objekata za prehranu. U Republici Hrvatskoj objekti koji su namijenjeni za smještaj i prehranu gostiju su turističko seosko obiteljsko gospodarstvo, obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, vinotočja, kušaonice, izletišta, tradicijske ruralne kuće, eko gospodarstva i eko sela. Dok su u Bosni i Hercegovini to pansioni, planinske kolibe, etno sela, kampovi, seoske kuće za odmor i seoska domaćinstva. Minimumi koje svaki objekt treba ispunjavati da bi mogao poslovati reguliran je Zakonima i Pravilnicima koji su doneseni od strane države.

Pravno – regulatorni okvir koji je relevantan za razvoj turizma u ruralnim prostorima odnosi se na Institucije koje su zadužene za donošenje Zakona, pravilnika i propisa koji su od posebnog interesa za razvoj ruralnog turizma.

Danas veliki problem za ruralna područja predstavljaju procesi depopulacije i deagrarizacije takvih područja. Zbog nedovoljne financijske potpore od strane države i putem raznih potpora stanovnicima ruralnih područja nije osigurana adekvatna zdravstvena zaštita, kao ni obrazovanje za mlade naraštaje. Zbog nedostatka infrastrukture stanovnicima nisu dostupni veći gradovi u kojima bi mogli obavljati osnovne životne potrebe, kao što su kupnja namirnica, lijekova, obuće, odjeće i drugo. Upravo zbog tih razloga sve više mladih odlazi iz sela u grad, te tako dolazi do propadanja sela.

I na kraju Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina su države koje imaju velike potencijale za probijanje na turističko tržište kao destinacije koje razvijaju ruralni turizam, samo je potrebno osmisliti pravu strategiju kojom će se omogućiti razvoj tih prostora. Iako države ulažu koliko toliko u njihov razvoj to i dalje nije dovoljno. Treba angažirati turističke agencije koje će na temelju resursa koji se na takvim prostorima nalaze osmisliti kvalitetan turistički aranžman koji će se nuditi potencijalnim turistima. Ruralne destinacije nisu dovoljno prepoznate od strane potencijalnih turista, samo zato što se ne ulaže u njihovu promociju. A znamo da bez kvalitetne promocije nema ni turista.

Kako bi se sačuvala sela potrebo je uložiti sve napore da se budućim generacijama osigura kvalitetan život na selu, i na taj način ih se potakne da tamo osnivaju svoje obitelji, i prenose na svoju djecu ono što su naučili od svojih predaka.

POPIS LITERATURE

Stručna literatura:

1. Demonja, D., Ružić P.: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijan, Zagreb, 2010.
2. Geić, S.: Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011.
3. Kušen E.: Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, Zagreb, 2006.
4. Pirjevec B.: Jučer, danas...., Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2008.
5. Petračić, M.: Poduzetnički projekt u održivom razvoju ruralnoga turizma, Doktorska disertacija, Sveučilište u Rijeci, Opatija, 2018.

Internet stranice:

1. Apartmanija.hr, URL: <https://www.apartmanija.hr/>, (08.01.2018.)
2. Alterural, URL: <http://alterural.ba>, (01.08.2018.)
3. A Study of Rural Tourism in Bosnia and Herzegovina, URL: <http://alterural.ba/>, (03.08.2018.)
4. Agencija za ruralni razvoj Istre, URL: <http://www.azrri.hr/>, (08.01.2018.)
5. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, URL: <https://www.apprrr.hr/>, (12.01.2018.)
6. Etno Selo Stanišići, URL: <http://www.etno-selo.com/>, (10.08.2018.)
7. Etno Selo Čardaci, URL: <http://www.cardaci.ba/>, (10.08.2018.)
8. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, URL: <http://www.haop.hr/>, (13.03.2018.)
9. Institut za turizam, URL: <http://www.iztzg.hr/>, (08.01.2018.)
10. Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/>, (20.02.2018.)
11. Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, URL: <https://mint.gov.hr/>, (05.02.2018.)
12. Ministarstvo turizma, URL: <http://www.mfin.hr/>, (14.05.2018.)
13. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije, URL: <https://razvoj.gov.hr/>, (16.04.2018.)
14. Ministarstvo poljoprivrede, URL: <http://www.mps.hr/>, (15.01.2018.)

15. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Ivandić N., Kunst I.: Akcijski plan razvoja turizma ruralnih područja RH, URL: <https://gorskenovosti.files.wordpress.com/>, (06.05.2018.)
16. Hrvatska mreža za ruralni razvoj, URL: <http://www.hmrr.hr>, (05.09.2018.)
17. Mreža za ruralni razvoj Bosne i Hercegovine, URL: <http://ruralnamreza.ba/>, (05.09.2018.)
18. Nacionalni izvještaj o humanom razvoju za 2013.godinu, Mit i realnost, URL: <http://www.ba.undp.org>, (05.08.2018.)
19. Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2008. – 2013., URL: <http://www.azrri.hr/>, (15.02.2018.)
20. Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja, URL: <http://www.mgipu.hr>, (26.05.2018.)
21. Strateški plan BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja (2008. – 2011.), URL: <http://www.mvteo.gov.ba>, (23.07.2018.)
22. Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu (NN 54/16), URL: <https://narodne-novine.nn.hr>, (26.06.2018.)
23. Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN 5/08), URL: <https://narodne-novine.nn.hr>, (26.06.2018.)
24. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15, NN 121/16), URL: <https://www.zakon.hr>, (24.06.2018.)
25. Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 130/17), URL: <https://www.zakon.hr>, (24.06.2018.)
26. Zakoni i regulacije ruralnog turizma u Bosni i Hercegovini, URL: <http://alterural.ba/>, (01.08.2018.)

POPIS TABLICA

Tablica 1 Aktivnosti koje se provode na ruralnom području	5
Tablica 2 Kriteriji za definiranje okvira ruralnog turizma	7
Tablica 3 Razlike između difuznog i standardnog hotela, te privatnog smještaja	12
Tablica 4 Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju	18
Tablica 5 Ruralna i urbana područja, stanovništvo i naselja prema OECD kriteriju	19
Tablica 6 Termalna lječilišta Republike Hrvatske	25
Tablica 7 Zaštićena područja Republike Hrvatske	26
Tablica 8 Teritorijalna pripadnost, vrsta i broj seoskih domaćinstava.....	32
Tablica 9 Broj raspoloživih smještajnih jedinica, stalnih postelja i kućanstava	33
Tablica 10 Broj dolazaka i noćenja za razdoblje od 2011. - 2014.	33
Tablica 11 SWOT analiza ruralnih područja Republike Hrvatske.....	42
Tablica 12 Zaštićena područja Bosne i Hercegovine	49
Tablica 13 SWOT analiza ruralnih područja Bosne i Hercegovine	59

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1 Pojavni oblici ruralnog turizma.....	6
Slika 2 Udio urbano i ruralno stanovništva na području Bosne i Hercegovine	46

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 Broj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava kroz povijest.....	31
Grafikon 2 Broj dolazaka turista na ruralna područja FBiH	52
Grafikon 3 Broj dolazaka turista na ruralna područja RS	53
Grafikon 4 Broj ostvarenih noćenja na području FBiH	54
Grafikon 5 Broj ostvarenih noćenja na području RS	55

